

תּוֹשַׁח
IJAR
SIVAN
רוֹשׁ חוֹדֶשׁ

ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Michel Fingesten: *Ulice ve Valencii*, kvaš, listopad 1927
(k článku na str. 8–9)

TEREZÍNSKÁ TRYZNA

Pod záštitou ministryně kultury ČR se **19. května** od 10 hodin uskuteční na terezínském Národním hřbitově před Malou pevností tradiční vzpomínková akce k uctění obětí nacistické perzekuce. Po položení věnců a státní hymně zazní projev prezidenta ČR, křesťanská a židovská modlitba a část Verdiho *Requiem* v podání Děčínského pěveckého sboru.

Tryznu pořádají Ústřední výbor Českého svazu bojovníků za svobodu a Památník Terezín, spoluorganizátoři jsou Ústecký kraj, město Terezín, Federace Židovských obcí v ČR a Terezínská iniciativa.

(Po dobu konání Terezínské tryzny, asi do 12 hod., je Malá pevnost pro veřejnost uzavřena. Po celý den se nevybírá vstupné v žádném objektu Památníku Terezín.)

Tomáš Rieger

VZPOMÍNKOVÁ AKCE V TŘEBÍČI

V neděli **19. května** od 15 hodin se v Zadní synagoze v Třebíči koná setkání k uctění památky trebičských Židů, deportovaných z města v květnu 1942 do táborů smrti.

Od 15.30 začíná v synagoze koncert, na němž zazní skladby H. Wieniawského, G. Ligettiho, A. Pärta, G. Faurého a P. Hindemitha. Účinkují Kristina Fialová (viola) a Martin Levický (klavír). Více info naleznete na www.mkstrebic.cz.

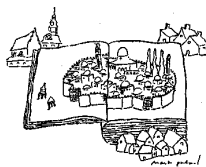
NA DŘEŇ – AKCE (NEJEN) PRO DÁRCE KOSTNÍ DŘEŇ

Přijďte na společenskou akci, která se koná **19. 5.** od 17.00 v Dlouhé 37 (Praha 1). Jejím cílem je zvýšit počet registrovaných dárců s židovskými kořeny. Na místě si můžete nechat odebrat vzorek krve a zapsat se do registru. Přijímání jsou lidé ve věku 18–35 let; darovat kostní dřeň lze až do 60 let. Více info naleznete na straně 26.

V ROZHRANÍCH – IN GRENZGEBIETEN OTOKAR FISCHER (1883–1938)

Ve dnech **20.–22. května** se na půdě Filozofické fakulty UK a pražského Rakouského kulturního fóra uskuteční symposium, jež má po letech překvapivého vakuu zhodnotit a nově osvětlit působení a odkaz Otokara Fischera, mnohostranného intelektuála a umělce. Příspěvky budou věnovány mimo jiné nejednoznačností Fischerovy národní totožnosti, napětí mezi rodným židovstvím a zvolenou českou cestou a také možnostem, jež umělci a intelektuálové Fischerovi skýtaly horizonty německého písemnictví a kulturního života. Přednášející se ovšem zaměří i na Fischerův význam zprostředkovatelský – at v roli vykladače či překladatele. Řada

AKTUALITY

příspěvků se bude zabývat teoretickými otázkami Fischerovy bohemistické, germanistické i obecně filologické činnosti, jejich inspiračními zdroji a širšími souvislostmi. Speciální pozornost bude upřena také k Fischerovi jako člověku politickému – komentátorovi i aktérovi dění v dobovém veřejném prostoru.

Setkání, připravené Ústavem germánských studií Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, Institutem pro studium literatury (Praha) a Institutem německé a nizozemské filologie Freie Universität Berlin, je určeno odborné i laické veřejnosti. Jednacími jazyky konference budou čeština a němčina (zajištěno je simultánní tlumočení v obou směrech).

Aktuální program a další informace na: <http://fischer-symposium.webnode.cz>.

Realizaci symposia podpořily Česko-německý fond budoucnosti, Rakouské kulturní fórum v Praze, Pražské centrum židovských studií FF UK, město Kolín a Nadace Židovské obce v Praze. Štěpán Zbytek

AMERIČTÍ HOSTÉ V LOUNECH

V půli dubna navštívili lounskou radnici vzácní hosté z kongregace Old York Road Temple-Beth Am z města Abingtonu v americké Filadelfii. Přítomni byli i zástupci teplické židovské obce (O. Látal, M. Lichtenstein a tajemník FŽO T. Kraus).

Naši hosté, vedení rabínem Robertem Leibem, navštívili Louny, neboť odtud pocházejí tři pergamenové svitky Tóry, které jejich synagoga používá. Byly jim trvale zapůjčeny londýnskou institucí Czech Memorial Scrolls. Návštěvníky přijal starosta města pan Radovan Šabata, poté navštívili synagogu, kde je ředitel okresního archivu Bohumil Roedl a pan Hlušík, autor publikace o židovské komunitě v Lounech, seznámili s historií této budovy i s historií Židů na Lounsku. Vydali se též na zdejší židovský hřbitov, kde proběhla krátká bohoslužba. Na závěr přednesl duchovní ŽO Teplice pan Pulc modlitbu Kadiš.

Michal Lichtenstein

POCHOD DOBRÉ VŮLE PO DESÁTÉ

Desátý ročník pochodu proti antisemitismu nazvaný *Pochod dobré vůle* se konal v neděli 21. dubna. Účastníci prošli z náměstí Franze Kafky Maiselovou ulicí k Josefově přes náměstí Jana Palacha a Mánesův most na Klárov. Zde se uskutečnila související akce *Kulturou proti antisemitismu*, během níž mohli účastníci například zhlédnout dramatisaci deníku přeživší holokaustu Helgy Weissové-Hoškové či vyslechnout pozdrav izraelského velvyslance Jaakova Levyho. Ten připomněl 65. výročí existence Státu Izrael a dodal, že „Izrael je jedinou demokratickou zemí na světě, jejíž existence zůstává i po 65 letech ohrožována. Je ohrožován iránskou teokracií, která popírá, že kdy existoval holokaust, a ráda by s pomocí nukleárních hlavic a raketových nosičů uskutečnila holokaust nový. Je ohrožován teroristickými organizacemi jako Hamás či al-Kajda – jedna z podobných v minulém týdnu odpálila na izraelský Ejlat tři rakety.“

Na veřejném shromáždění promluvil i předseda Senátu Přemysl Sobotka, který se také vyjádřil k současné světové politické situaci. „Musíme mít na očích celou přepetrou internacionálu zla, ať již páchá atentáty proti nevinným bezbranným lidem v Bostonu či straší raketami někde v Severní Koreji či Pásmu Gazy. Nejde zdaleka jen o sílu a nebezpečnost raket, ale o sílu fanatismu a nenávisti, která odmítá toleranci a soužití mezi lidmi a která považuje demokratické systémy za slabé jen proto, že nabízejí svobodný prostor pro co nejširší možné spektrum názorů a způsobu života.“

Pochodu se zúčastnil i pražský primátor MUDr. Bohuslav Svoboda. (Více informací viz www.vsichnijsmelidi.cz.) ztis

OBSAH

- Konference v Soluni **3, 17**
- Sidry na tento měsíc **4–5**
- Outsideři a snílci*
rozhovor se spisovatelem Stevem Sternem **6–7, 9**
- Španělská cesta
Michala Fingestena **8–9**
- O revitalizaci v Plzni a Břežnici **10–11**
- Steve Stern: *Princ snů* **12–13**
- Cesta po Izraeli **14–15**
- Císař Atlantidy ve Varšavě* **16**
- Železná lady a Židé* **17**
- Ignaz Spiro **18**
- Jüdische Allgemeine **19**
- Baševí a krokusy* **19**
- Sborník z konference o J. Urzidilovi **20**
- Izrael: *Obama v novém světě* **21**
- Výběr z českého tisku **22**
- Kalendárium **23**
- Kulturní pořady, zprávy, inzerce **24–28**

Někdy na jaře roku 863 dorazili na Velkou Moravu dva bratři původem z řecké Soluně. Mladší z nich, Konstantinos, zvaný též Filosof, byl renomovaným profesorem v Cařihradu a před necelými deseti lety vstoupil do kláštera. Jeho starší bratr Michal byl původně byzantským úředníkem, ale také on se stal mnichem a přijal jméno Methodios. Na Velkou Moravu byli vysláni byzantským císařem Michaelem III. na žádost knížete Rastislava, který tím chtěl zabránit duchovní – ale de facto politické – expanzi východofranské říše. Oba soluňští bratři měli za úkol šířit křesťanství podle východního rituálu a v místním jazyce. Konstantin – před svou smrtí v Římě v roce 869 přijal řeholní jméno Cyril – proto vytvořil nové písmo, hlaholici. Kázat začali oba bratři v místním jazyce, ve staroslověnštině. Vytvořili tak základy kultury a vzdělanosti místních Slovanů, kteří byli v té době částečně ještě „pohany“.

MISE K CHAZARŮM

Na červenec letošního roku se chystá velkolepá oslava tohoto výročí. Pro nás je zajímavý ještě další fakt, který s oběma bratry souvisí. Velkomoravská mise Cyrila a Metoděje nebyla jejich první. Císař je vyslal již o tři roky dříve do chazarské říše na Krymu. Zde měli za úkol jednak obnovit spojení s Byzancí poté, co byla vojensky napadena Rusy, ale také se zúčastnit pověstné náboženské disputace, známé jako chazarská polemika. Chazarský kagan tehdy svolal zástupce islámu, křesťanství a judaismu, aby zjistil, které náboženství má přijmout jako státní. Vítězně z této polemiky vyšel judaismus, ke kterému Chazarové hromadně konvertovali. Určitá část chazarské populace se po rozpadu jejich říše v 10. století vydala na Západ, kde se splynula s místními židovskými komunitami.

Ale vraťme se k soluňským bratřím. Přesto, že patří k patronům Evropy a jsou jedni z nejvýznamnějších představitelů křesťanského učení, jejich rodné město je, s výjimkou pravoslavného chrámu, nijak zvlášť nepřipomíná. Přesvědčili se o tom i účastníci zasedání exekutivy Světového židovského kongresu, které se v Soluni konalo v polovině března. Důvod, proč se zasedání konalo právě zde a právě v tuto dobu s cyrilometodějským odkazem samozřejmě nijak nesouvisí. I když bychom společný jmenovatel s českými dějinami,

tentokrát těmi moderními a tragickými, nalézt mohli. Patnáctý březen je osudovým datem nejen v historii Československa, ale i v historii židovské Soluně. Před sedmdesáti lety, v pondělí ráno 15. března 1943, byl vypraven první transport soluňských Židů do Osvětimi.

OD PAVLA K METAXASOVI

Zmínky o židovské komunitě v Soluni se nacházejí již v antice, známá je např. epistola Saula z Tarsu (sv. Pavla), ve 12. století zmiňuje slavný cestovatel Benjamin z Tudely přítomnost asi 500 Židů ve městě. Zásadní zlom však nastává po roce

SOLUŇŠTÍ BRATŘI A ŽIDÉ

70. výročí deportací soluňských Židů do Osvětimi

1492, tedy po vyhnání Židů ze Španělska. První vlna exulantů přichází do Soluně z Mallorcey, Kastilie a Sicílie, následují další uprchlíci z rekatolizovaných území, od Aragonu po Benátky a Neapol. Později se k nim přidávají sefardští Židé z Portugalska, ale město absorbuje i imigranty aškenázské, o několik desítek let později přicházejí Židé z maďarské Budy, dobyté roku 1541 Turky. Začátkem 17. století tvoří Židé téměř tři čtvrtiny populace města. Jsou činní v různých oblastech života, nejdůležitějším hospodářským odvětvím je výroba a obchod s vlnou. To se nakonec obrací v jejich neprospěch – sultán Selim II. se rozhodl obléci svou armádu, tzv. janičáře, do vlněných uniforem vyrobených exkluzivně soluňskými Židy. Zakázka však byla nad jejich síly, a tak došlo k rapidnímu snížení do té doby věhlasné kvality oděvů. Sultán žádal vysvětlení a pozval si na koberec delegaci soluňských Židů, kterou vedl rabin Jehuda Covo. Toho dal sultán nakonec pro výstrahu popraviti. Následoval masivní odliv židovského obyvatelstva z města, mnozí se začali usazovat raději v jiných evropských přístavech, od Londýna po Amsterdam. Nejvíce se jich usadilo v turecké Smyrně.

Společně s ekonomickým úpadkem, který nastal, došlo i k úpadku vzdělanosti. Do té doby působilo ve městě padesát synagog, řada ješiv a seminářů, z nichž mnohé se věnovaly studiu kabaly. To také přispělo

k velké popularitě kontroverzní postavy evropských židovských dějin – Šabataj Cvi do Soluně dorazil krátce poté, co byl vykázan ze Smyrny a i zde se prohlásil Mesiášem. Jak známo, nakonec konvertoval k islámu a k takovému kroku strhl i mnoho svých příznivců. Konkrétně v Soluni to bylo 300 nejbohatších rodin, kterým se pak přezdívalo „Dönme“ (turecky odpadlíci). Praktikovali svou víru, která v mnoha ohledech připomínala judaismus, až do 19. století, kdy město ovládli Řekové. V Soluni stále stojí jedna jejich mešita, zvnějšku připomínající naši Španělskou synagogu.

Dvacáté století poznamenalo „balkánský Jeruzalém“ v mnoha ohledech. Ke konci první světové války postihl město požár, který zničil především židovskou čtvrť. Výsledkem války bylo i to, že se Soluň dostala pod řeckou vládu. Židé se zpočátku nového

režimu obávali, postupem času však opět dokázali vybudovat prosperující komunitu. Došlo tu i k ojedinělé situaci v evropském měřítku: když se v roce 1936 dostal k moci diktátor Ioannis Metaxas, který byl Židům přátelsky nakloněn, zakázal veškeré antisemitské projevy a antisemitské organizace. Přesto se mnozí rozhodli k emigraci. Z téměř 100 tisíc Židů zde zůstala zhruba polovina. Roku 1940 vypukla italsko-řecká válka, která vyústila v německou invazi. Metaxas zemřel a okupanti zahájili plán „konečného řešení“ i v dobytém Řecku.

PŘIPOMÍNKA TRAGÉDIE

Osud soluňské židovské komunity bývá často uváděn v učebnicích dějin holokaustu. Z více jak 50 000 lidí přežilo jen něco kolem dvou tisíc. Transporty, které byly zahájeny 15. března 1943, nakonec dopravily do vyhlazovacích táborů téměř všechny židovské obyvatele Soluně. Uvádí se, že 37 000 jich zahynulo hned po příjezdu v plynových komorách. Několik stovek jich bylo vybráno k zločinným pseudolékařským pokusům, někteří byli zařazeni do tzv. Sonderkommandy, pracujícího v komorách a krematoriích a podíleli se v říjnu 1944 na beznadějném hrdinském povstání. Dnes žije v Soluni něco kolem 1300 členů židovské obce.

Sedmdesát let poté, co ze soluňského nádraží vyrazil první vlak smrti do Osvětimi, se z náměstí Elefterias (Svobody) vydal pochod, který u tohoto nádraží

(pokračování na str. 17)

BAMIDBAR – ŠAVUOT (4M 1,1–4,20)

Je zajímavé, že ačkoli Šavuot, doslova Svátek týdnů, patří k největším událostem roku, jeho název nevyjadřuje historickou zkušenost, kterou připomíná a jejíž datum posvěcuje, tedy darování Tóry na Sinaji. Název svátku se vztahuje k sedmi týdnům, které darování Tóry předcházely, ke dnům počítání omeru, obětin obilí, jež začínají druhý den Pesachu a končí v předvečer Šavuot. Je zřejmé, že tyto dny jsou velmi důležité: každý večer se pronáší požehnání a pak se odpočítá přesný týden a den omeru. Jestliže člověk jeden den počítání vynechá, nesmí následující den pronášet před počítáním požehnání, v souladu s biblickým příkazem o „sedmi celých, úplných (*temimot*) týdnech“. Takový příkaz vyžaduje notnou dávku soustředění a rodiče někdy dávají dětem, které dokázaly dovršit 49denní omerový cyklus a nevynechat jediný den, zvláštní dárky. Jaký význam toto počítání má, proč začíná o Pesachu, svátku nekvašeného chleba, a končí o Šavuot, svátku Tóry?

Jeden z největších středověkých komentátorů známý pod jménem Sforno navrhuje, že počítání dnů začíná po odchodu z Egypta, protože teprve tehdy nabyly pro Židy dny na důležitosti. Otrok si nemusí dny označovat, neboť nedokáže nebo nesmí rozhodovat, jak s časem naloží. Jeho čas, jeho dny nenáleží jemu, ale jeho pánu. Jen svobodný jedinec počítá dny – a každý den má takový význam, že stojí za to ho počítat.

Z tohoto pohledu se denní počítání, jež začíná na druhý den našeho osvobození z egyptského otroctví, podobá úplně prvnímu příkazu, jež Všemohoucí dal Izraeli těsně před odchodem z Egypta – týkalo se nisanu, prvního měsíce roku („Tento měsíc máte za počátek měsíců, máte ho za první z měsíců roku!“; 2M 12,2). Všemohoucí poučuje čerstvě svobodné Izraelity, aby se naučili cenit si času: počítejte měsíce, náležitě je využívejte, posvěcujete je.

Ale je-li tomu tak, proč máme přestat počítat dny a měsíce o Šavuot? Proč nemáme pokračovat, využívat

každý svobodný den, jenž je nám vyměřen, a pronášet nad ním požehnání? Domnívám se, že proto, že uznání času je dvousečná zbraň. Když člověk počítá každý den a připomíná si význam času, současně si tak připomíná lid-

Mark Podwal: Šavuot.

skou smrtelnost, skutečnost, že všechny dny a týdny jsou omezeny a někdy tragicky a násilně přetrženy. Čas je požehnání, ale také prokletí; nabízí se svými možnostmi, ale také se vysmívá svými hranicemi.

Šavuot je svátek Tóry – a v ní spočívá protilek na úzkost spjatou s lidskou smrtelností. Člověk je smrtelný, ale Tóra je věčná; pokud se člověk podílí na Tóře, je součástí věčnosti.

„Otec Jákob nezemřel,“ prohlašují učenci Talmudu. „Ale jeho pohřeb Bible zaznamenává,“ ohrazují se skeptici.

Talmudský výrok však platí ve smyslu, že dokud žijí Jákobovy děti a dodržují svůj podíl na Tóře, nezemřel ani on. Pesach nás učí oceňovat čas jako možnost a výzvu; Šavuot nám umožňuje překonávat omezení času. Kdy a proč začínáme počítat a s počítáním ustáváme, patří k tajemstvím požehnaného, smysluplného a věčného života.

BEHALOTCHA (4M 8,1–12,16)

„[Jindy] posedla tu lůzu, jež byla mezi nimi, žádost po požitku, a také synové Jisraele se vraceli a plakali, říkajíce: „Kdo nás nakrmí masem? Vzpomněli jsme si na ty ryby, které jsme zdarma jídali v Micrajim, na dýně, na melouny, na zeleninu, cibuli a česnek!“ (4M 11,4–5)

Jak stížnosti pokračují, Mojžíš vykřikne k Hospodinu, že nemá maso, aby lid nakrmil, a že už nedokáže nést břemeno velitelské funkce. Hospodin odpoví, aby shromáždil sedmdesát mužů ze starších Izraele, kteří mu pomohou: „Já sestoupím, promluví tam s tebou, a z toho ducha, který je na tobě, přenesu na ně, a oni pak při snášení toho lidu ponosou s tebou a již neponeseš sám.“ (4M 1,17)

Proč jsou Židé tak nespokojení a jak Bůh na jejich stížnosti odpoví? Lidé touží po mase a on jim nabídne sedmdesát rabínů! Po všech zázracích, které Hospodin učinil při východu z Egypta, je poměrně nepochopitelné, že se Izraelité bouří, ale ještě hůře lze chápat řešení, které nabízí Všemohoucí.

Domnívám se, že podtextem toho dialogu mezi Izraelity, Mojžíšem a Hospodinem je fakt,

že na Mojžíše nyní tlačí nová generace mladých, kteří vyšli z Egypta jako děti a teď dospívají. Ti mají jiné potřeby a očekávání, než měli jejich rodiče. Každá generace vyžaduje jiné učitele; každá má své sny, potřeby a vize. Dospělí, kteří opouštěli Egypt, potřebovali rava, jejich děti, které vstupují do fáze dospělosti, potřebují rebeho.

Mnohokrát bylo řečeno, že rozdíl mezi ravem a rebem spočívá v tom, že když rav kárá, všichni si myslí, že mluví k tomu druhému, zatímco když něco vyčítá rebe, každý chápe, že mluví přímo

k němu. Z toho podle mě plyne další rozdíl. Rav hovoří hlasem tradice a Boží slova předává celému národu, předává poslání o věčné Tóře pro všechny generace. Rebe mluví osobně s každým jednotlivcem, nadčasově Hospodinovo poslání přetavuje podle toho, jak kdo potřebuje. Rav mluví k celým pokolením; rebe mluví k jednotlivým lidem v každé generaci.

Mojžíš byl prorok, který se k Izraelitům dostal ze vzdáleného faraonova paláce. Nehovořil s nimi svým vlastním hlasem, neboť zadržával a mluvil ztěžka, ale hřměl hlasem Božím a snažil se předávat jeho poslání o svobodě a zodpovědnosti. Mojžíš díky svým schopnostem a moci, jež přebíral od Hospodina, dokázal sjednotit národ a vzbudit v něm takovou důvěru, že ho následoval i do nehostinné pouště.

Židé, kteří hromadně odešli ze země útisku a vydali se za svým prorokem do pouště s tím, že začnou nový život v Zemi zaslíbené, museli proměnit obecnou a pomíjivou zkušenost národní svobody ve zkušenost osobní. Každý jednatel si musel ujasnit, jak s darem svobody naloží a jak svou svobodu využije v kontextu Boží země a Boží Tóry. Pro takový úkon potřebovali spíše osobního poradce, který by uchlácholil jejich duše a vysvětlil jim, že touha po mase, melounech a česneku pramení spíše z nudy a jednotvárného pochodu pouští, nikoli z hladu.

Mojžíš nakonec pochopil, že nová generace už nepotřebuje Bohem prodchnutého rava, ale spíš na jednotlivce zaměřeného rebeho. Ale právě tuto schopnost Mojžíš zcela postrádal. Jeho blízký vztah k Bohu a věčnosti stál v cestě chápání bezprostředních lidských potřeb. Mojžíš uznal, že nová generace potřebuje nového vůdce: „Ať tedy Hospodin, Bůh ducha každého těla, určí této obci vůdce. Bude před nimi vycházet a před nimi přicházet a vyvádět je a přivádět, aby obec Hospodinova nebyla jako stádo bez pastýře!“ (4M 27,16)

Jošua byl úplně jiný velitel než Mojžíš, byl to učelec a prorok, ale také člověk, který chápal potřeby ostatních. Byl to rebe, kterého lidé potřebovali. Právě proto dokázal přivést novou generaci do Zaslíbené země.

(Z komentářů rabiho Šlomo Riskina vybrala a přeložila A. Marxová, biblické citáty jsou převzaty z překladu rabína E. K. Sidona.)

BOHOSLUŽBY v pražských synagogách – květen 2013

Staronová synagoga

3. 5. pátek	večerní bohoslužba	20.00 hodin
4. 5. sobota	BEHAR–BECHUKOTAJ 3M 25,1–27,34 hf: Jr 16,19–17,14 mincha – perek 5 konec šabatu	19.50 hodin 21.23 hodin
8. 5. středa	DEN JERUZALÉMA	
10. 5. pátek	Roš chodeš sivan večerní bohoslužba	20.00 hodin
11. 5. sobota	BEMIDBAR 4M 1,1–4,20 hf: Oz 2,1–22 mincha – perek 6 konec šabatu	20.00 hodin 21.36 hodin
14. 5. úterý	předvečer Šavuot	21.40 hodin
15. 5. středa	1 den ŠAVUOT mincha a maariv	9.00 hodin 20.25 hodin
16. 5. čtvrtek	2 den ŠAVUOT MAZKIR mincha maariv konec svátku	9.00 hodin 11.00 hodin 20.25 hodin 21.40 hodin 21.44 hodin
17. 5. pátek	večerní bohoslužba	20.00 hodin
18. 5. sobota	NASO 4M 4,21–7,89 hf: Sd 13,2–25 mincha – perek 1 konec šabatu	20.15 hodin 21.49 hodin
24. 5. pátek	večerní bohoslužba	20.00 hodin
25. 5. sobota	BEHAALOTCHA 4M 8,1–12,16 hf: Za 2,14–4,7 mincha – perek 2 konec šabatu	20.30 hodin 22.00 hodin
31. 5. pátek	večerní bohoslužba	20.00 hodin
1. 6. sobota	ŠELACH LECHA 4M 13.1–15.41 hf: Joz 2,1–24 mincha – perek 3 konec šabatu	20.40 hodin 22.10 hodin

V sobotu šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Každý všední den maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.

Vysoká synagoga

*Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,
mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.*

V sobotu mincha (odpolední modlitba) od 13.30 hodin.

Jeruzalémská synagoga

*Bohoslužby se konají každou sobotu a na svátek Šavuot
ve středu 15. 5. a ve čtvrtek 16. 5. od 9 hodin.*

*Večerní bohoslužby se konají
v úterý 14. 5. od 21.35 a ve středu 15. 5. v 19.50 hodin.*

Páteční večerní bohoslužby zde budou 3. 5. v 19.25 a 17. 5. v 19.00 hodin.

Vyjma uvedených se zde bohoslužby nekonají.

Bejt Simcha

Kabalat šabat každý pátek od 18.00 hodin.

*Úvod do judaismu každé úterý od 19.45 hodin, četba siduru každou středu
od 18.30 hodin, židovská filosofie a mystika každou středu od 19.45 hodin.*

OUTSIDEŘI A SNÍLCI

Rozhovor s americkým spisovatelem Stevem Sternem

Foto Sabrina Jones.

Když STEVE STERN (nar. 1947) vyrůstal v 50. letech v rodném Memphisu (Tennessee), návštěva místní synagogy mu připadala asi stejně zajímavá jako cesta na poštovní úřad. Názor na memphiskou židovskou obec si poopravil až po studiích, kdy jako zaměstnanec folkloristického centra shromažďoval vzpomínky pamětníků. Narazil mezi nimi na lidi, kteří znali předválečnou židovskou čtvrť na Severní Hlavní ulici a její svérázné obyvatele. Právě oni pak inspirovali jeho prózy.

Stern je kritikou považován za mistra moderní židovské povídky, autora, který dokáže originálně zprostředkovat židovskou tradici i nesčetné příběhy s ní spojené. Vyučuje literaturu na Skidmore College v Saratoga Springs (New York). Ve svém psaní neskrývá vliv jidiš autorů, jako čtenář obdivuje Franze Kafku a skrze něj i Prahu (kde krátce pobýval). Napsal několik povídkových souborů, naposledy vydal roku 2012 sbírku s názvem *Knih pohrom*; dále publikoval knížky pro děti a tři romány. Román *Anděl zapomnění* byl roku 2005 jmenován jednou z nejlepších amerických próz a za sbírku povídek *Svatební šásek* získal Národní cenu za židovskou knihu. Nakladatelství Sefer nyní představuje Steva Sterna poprvé českým čtenářům. Ve svazku s názvem *Zelik Rifkin*

a strom snů vydává pět jeho povídek, které autor doplnil původním doslovem. (Knihu představujeme na stranách 12–13.)

Následující rozhovor je zčásti převzat z interview, jež Stern poskytl A. Furnamovi (Between Vilna & Dixie) a D. P. Royalovi (Tugging at Jewish Weeds), zčásti jej tvoří odpovědi na otázky redakce Rch.

Pane Sterne, jak memphiské prostředí poznamenalo vaši židovskou výchovu?

Synagoga, do které jsem v dětství chodil, byla tak zbavená tradice, tak progresivní, že koloval vtip, že v ní mají na Vysoké svátky zavřeno. Rabín nosil takový kněžský hábit, byly tam ohromné varhany, sbor, během bohoslužby jste téměř nezaslechli hebrejštinu. Myslel jsem, že jsem snad metodista.

Takže to byla reformní kongregace.

Extrémně reformní. Reformní tehdy, tedy v 50. letech, znamenalo vymazávat jakékoli nápadnější stopy židovského dědictví staré země, učinit jižanské Židy téměř neviditelné. Možná jsem teď nespravedlivý, že přeháním, ale zase ne moc. Když se dnes vrátíte do té samé komunity (už sídlí na nové adrese na kvetoucím předměstí), zjistíte, že namísto konfirmace obnovili bar micva; že někteří nosí kipy a tality a rabín prochází s Tórou uličkami. Že odkazují k tradici. Mám pocit, že když se reformní hnutí na Jihu vypořádalo s židovským dědictvím, členové kongregace dostali cosi jako existencionální závrať. Následoval pokus o návrat k dodržování tradice, který měl posílit jejich židovství.

Na vlastní kůži jste asi také zažil rasově oddělené autobusy a uctívání Elvise Presleyho. Jak to na vás působilo?

Vyrůstal jsem na apartheidním Jihu a dnes mohu sotva uvěřit, že jsem skutečně zažil, co jsem zažil. Svět mého dětství byl ve znamení naprosté segregace: na autobusových a vlakových stanicích byly čekárny pro bělochy a pro černochoy, v obchodních domech pítka zvlášť pro bílé a pro černé, do knihoven a do zoologické zahrady směli Afroameričané vstoupit jen během pro ně vyhrazených „barevných dní“ a samozřejmě na všech autobusech visel nápis: „Barevná dozadu“. Když jsem dospíval, tak

jsem ze vzdoru a v pomýleném gestu solidarity s občanskými právy sedával v autobuse také vzadu, ale jen jsem tím černošské cestující uváděl do rozpaků.

A Elvis?

Strmý vzestup Elvise Presleyho byl fenomén, na který všichni obyvatelé Memphisu zírali s úžasem. I když jsem byl ještě dítě, šlel jsem, kdykoli jsem ho zahlédl, jak v některém ze svých mnoha cadillaků a po boku s některou z mnoha blondýnek křížuje městem. Jako každý druhý Memphisan bych o Presleym mohl vyprávět hodiny, ale povím vám svou oblíbenou historku. Brzy poté, co se rodina Presleyových přestěhovala z Mississippi do Memphisu, najala si byt v domě Dubrovnerových na Alabama Street. Dubrovnerovi byli pobožní ortodoxní židé a na šábes si najímali nežida, aby vykonával nutné práce, zapínal troubu, vypínal světla nebo natrhal toaletní papír. A mladičky Elvis pro ně často pracoval jako šábes gój.

Jakou roli hrála u vás doma literatura? Ať židovská nebo nežidovská?

V knihovně jsme měli spoustu výtahů z románů z nakladatelství *Reader's Digest*. Náš dům, to byla taková kulturní pustina, bez knih, hudby a obrazů. Ale zato jsme měli v každém pokoji televizi, protože otec vlastnil koloniál a jako prémie za prodané zboží dostával televizory.

Jak jste se tedy dostal k nějakému ponětí o židovství a o literatuře?

U mě to bylo spojené. K židovství, úmyslně neříkám judaismu, protože nejsem pobožný, jsem se dostal prostřednictvím knih. Vlastně jako ke všemu. Když jsem byl jako kluk hubený, měl jsem posilovat a cvičit s činkami. Jenže já je nezvedal, ale četl jsem si knihy o vzpírání. Pak jsem se divil, že nemám bicepsy...

Kteří autoři na vás jako na čtenáře a spisovatele měli nejvýraznější vliv?

Patřím ke generaci, která žila Kafkou a Beckettem, dvěma králi beznaděje. Vyjadřovali zoufalství jako absolutní pravdu, ale používali k tomu jazyk tak ryzí, že by mohl být sám o sobě vykoupěním. Platí to především o Kafkovi, který i když přinášel své poselství o opuštěném vesmíru, činil to jazykem midraše, víry.

Kafka vynalezl moderní svět. V jeho podobenství *Před zákonem* naleznete všechno. Vesničan si jde pro povolení, aby mohl vstoupit do zákona. Je tak ostýchavý, že neprotestuje, když mu dveřník zakáže vejít, a celý zbytek života čeká na povolení. Před smrtí mu dveřník sdělí, že ten vchod byl určen výhradně pro něj. To vynucené čekání bez duchovních sil, díky kterým by nás napadlo si vstup nějak vymoci, mi připadá jako mrazivý portrét situace moderního člověka.

Někteří čtenáři nalézají ve vašich povídkách podobnost s prózami mistra jidiš I. B. Singera nebo Bernarda Malamuda. Myslíte si, že vás ovlivnili?

Žádný autor takzvané židovské prózy, i kdyby se rozkrájel, se nemůže vyhnout Singerovu a Malamudovu formativnímu vlivu. Ale mě k čistě židovskému materiálu nasměroval Isaak Babel. Ani ne *Rudá jízda*, v níž zachycuje svůj dramatický rozchod s židovskými kořeny, ale *Oděské povídky*, které psal později a vyjádřil v nich svůj návrat k židovství. Narazil jsem v nich na to, co mám na židovském prostředí nejraději – jistý druh zhuštění a lyriky a občasného porušení zažitých hranic reality. Klasičtí jidiš a židovští autoři dostali do vínku perzekuci a noční můry dějin, ale také zážitek komunity, kolektivní zkušenost, která jim automaticky dodala identitu. O takové identitě můžeme my, asimilovaní Židé, jen snít. Ale někdy sní člověk o tom, co mozek odmítá...

Moderní američtí židovští autoři zkušenost komunity spíše kritizují.

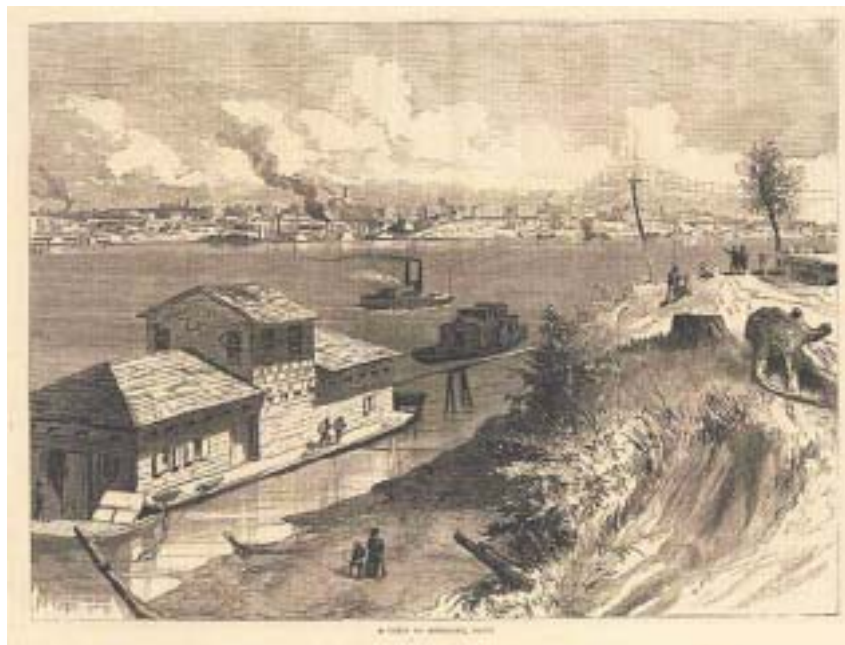
Ano, spousta židovských amerických autorů o generaci přede mnou se snažila zbavit se co nejrychleji své tradice. Omezení hodnotami starého světa svých rodičů sáli hltavě americkou volnost a svou svobodu prosazovali jako pomstu. Ale mám pocit, že s vaničkou vylili i dítě, že se svobodou přišlo všechno to odcizení a existenciální strach, který se stal hlavním tématem americké židovské literatury druhé poloviny 20. století, především u Philipa Rotha a Saula Bellowa. Teprve dnešní mladí autoři tohle dítě zachraňují, vracejí se k tradici a současně jsou odváží a moderní. Mám na mysli Nathana Englandera, Daru Hornovou, Arje Lva Stollmana, Joshuu Cohena nebo Adama Levina.

Svět, o kterém píšete vy, nezachycuje židovskou současnost, ale svět, jaký už tři čtyři generace neexistuje. Jak jste tento svět a jeho nevědění postavy našli?

Když mi bylo 34, ocitl jsem se jednou bez práce a bez naděje, že mé první spisovatelské pokusy někoho zaujmou. Šel jsem do Střediska pro jižanský folklor, které vedla kamarádka z dětství Judy Peiserová, a zeptal se jí, jestli by pro mě neměla práci. Judy mi přidělila celkem únavný úkol – přepisovat rozhovory pro oddělení orální historie, vedené s pamětníky Beale Street, řadu let hlavní tepny amerických černochů. Jako dítě memphiského předměstí, které se o minulost svého města vůbec nezajímalo, jsem zůstal jako očarovaný. Poznával jsem příběhy o putykách a bordelech,

Co konkrétně jste objevil?

Staré obchody už samozřejmě zmizely, stejně jako zbytek ulice zničené „oživením města“, ale našel jsem několik obchodníků na penzi. Opakovaně zmiňovali místo zvané Díra, ve kterém vyrůstali. Popisovali ho jako takové východoevropské ghetto zasazené podél Severní Hlavní ulice, nedotčené od časů masové přistěhovalecké vlny z 80. a 90. let 19. století až do druhé světové války. Nikdy předtím jsem o takovém místě neslyšel a začalo mě ohromně zajímat. Sháněl jsem informace od dětí přistěhovalců, které byly už v pokročilém věku, tahal jsem z nich vzpomínky na věci, na které by ti lidé asi raději zapoměli, protože Díra pro ně byla jen zaneřádaný kousek města. Ale rozpovídali se a já si v duchu Severní Hlavní znovu vykon-

Memphis (Tennessee), kresba z roku 1871.

o hazardních hráčích, muzikantech, básnicích a přístavních dělnících. Zkrátka, dozvěděl jsem se, nejenže má Memphis úžasnou historii, ale že v ní hráli svou roli i Židé.

A jaká ta role byla?

Stará romantická Beale Street měla podle těch pamětníků svou židovskou obchodnickou část, která sestávala hlavně ze zastaváren. Mezi černochy a Židy panovala jedinečná součinnost. Nakonec jsem se díky těmto poznatkům stal šéfem etnického dědictví, projektu, který měl zaznamenat svědectví o židovské zkušenosti na Jihu. Tak jsem začal se starými zastavárníky z Beale Street.

struoval. Měl jsem pocit, jako bych z moře vytáhl ztracené město.

Objevil jsem Díru a spřátelil se s duhou, a tak jsem si myslel, že naleznu způsob, jak sloučit minulost a současnost. Tak jako Severní Hlavní ztělesňovala napětí mezi Vilnem a americkým Jihem, tak mé texty mohly kombinovat příchutě jidiše a moderního vnímání. Za pokus to stálo. Tak vznikla povídková sbírka *Lazar Malkin jde do nebe*.

Hodně vašich příběhů, třeba *Příběh s drakem*, *Brunova proměna* nebo *Zelik Rifkin a strom snů*, zachycuje útěk. Co vás na tomhle tématu tak inspiruje?

(pokračování na str. 9)

MICHEL FINGESTEN

Z cesty po Španělsku

V Galerii Ztichlá klika byla zahájena první ze tří výstav, které budou věnovány pozapomenutému židovskému umělci Michelu Fingestenovi. Právě probíhající výstava představuje jeho práce z období 1927–1928 z cesty po Španělsku. Byla to velmi šťastná doba v neklidném a dobrodružném životě Fingestenově. Španělská krajina, slunce a světlo tak odlišné od střeoevropského přivedly autora zpět k malování, předchozích skoro dvacet let se výhradně věnoval grafické tvorbě. Během cesty vznikla řada kreseb a zářivých, ale i potemnělých kvašů krajiny, ze které vyzařuje exotická atmosféra, ale cítíme i napětí před bouří, vůni květů stromů nezvyklých tvarů, tajemno, které se odráží od vodní hladiny tůň v lese, touhu po dálkách, které v nás vyvolávají kotvící plachetnice u dřevěného mola u břehu, a slunce, které na straně jedné spaluje svými žhnoucími paprsky, ale na straně druhé dodává chuť k životu. Práce uvolněné a syrové, zároveň však klidné a plné pohody. Malované na kartony pravděpodobně vyhozeného obalového materiálu, mnohdy křivě zakrojené snad jakýmsi tupým knejsem či upižlané tupými nůžkami. Křivost ožvokaného papíru pomalovaného až po samý okraj jim dodává živosti, nebe se vlní a voda převaluje.

O tomto malíři jsme na stránkách *Rch* již psali (viz 8/2008). Připomeňme jen, že Michel Fingesten, původním jménem Michl Fingesten, se narodil 18. dubna 1884 v Bučkovcích u Frýdku-Místku a zemřel 8. října 1943 v italské Cosenze. Jeho otec, povoláním tkadlec, pocházel z Vídně a matka z Terstu. Jako šestnáctiletý odešel do Vídně, kde dva roky studoval na akademii. Akademický formalismus mu

byl proti srsti, a proto školu po dvou letech opustil. Odjel do Hamburku a odtud do Ameriky. Čtyři roky se potuloval po Spojených státech a příležitostně kreslil pro časopisy v New Yorku a Filadelfii. V den svých 22. narozenin přijel do San Franciska a místo oslavy zažil zemětřesení a požár, který

Španělská krajina, olej na kartonu, 1927/28.

téměř zničil město. Zbědovaný a hladový se potuloval troskami, až narazil na skupinu námořníků, kteří ho opili. Když se probral, byl na širém moři, na lodi, která plula do Austrálie. Musel si cestu tvrdě odpracovat, když se po

Pobřeží před bouří, kvaš, 1927/28.

110 dnech vylodil v Melbourne, byl tak zesláblý, že nemohl ani chodit. Onemocněl chorobou beri-beri a jen o vlásek unikl smrti. V roce 1907 se vrátil do Evropy. Z Palerma vyrazil pěšky do Mnichova, kam došel po dvou měsí-

cích. Na mnichovské akademii se stal žákem Franze von Stucka, po roce však studia zanechal a puzen neklidem hodným Ahasvera se vydal na cestu z Brém do Hongkongu. Další čtyři roky se plavil po východních mořích a poznal tolik zemí a lidí, že si troufal tvrdit, že ovládá patnáct jazyků. Roku 1913 se usadil v Berlíně, od roku 1910 byl členem skupiny Neue Sezession.

Zážitky z cest se staly výraznou inspirací jeho práce. Hlad, smrt a láska patří k jeho vizionářským tématům, ve

svém díle se vzpouzí násilí, bídě a útlačku. Svoboda je pro něj nejvyšší dobro, konvence nemá v jeho životě žádné místo. Bouří se proti měšťáckému studu a pokrytectví, jeho práce jsou plné vtipu a humoru, mnohdy je vidět, jak si pohrává s tématem, jak improvizuje na dané téma a často dochází ke zcela nečekaným závěrům.

V jeho díle hraje důležitou roli erotika, kterou zpracovává vždy s nadhledem a často i porozuměním pro slabosti a slabůstky z ní plynoucí. Skrze lásku se vysmívá smrti a s pobavením ukazuje, co se lidem líhne v hlavě a co často hýbe světem. Jeho práce jsou prosté zloby, i když sžiravé a ironické, nikdy nechýbí lidský rozměr, sebeironie se doplňuje s židovským smyslem pro humor, který je i plný porozumění pro lidské slabosti.

Přestože náležel k nejtalentovanějším umělcům své generace, jeho dílo upadlo bohužel téměř v zapomnutí. Po roce 1933 bylo označeno za zvrhlé a všechny jeho práce byly odstraněny z veřejných sbírek, zabaveny a některé zničeny. V roce 1936 se mu se synem podařilo z Německa vycestovat do Itálie, v roce 1935 se jim nezdařilo dostat se do Prahy. S vypuknutím války byly také v Itálii zavedeny protizidovské zákony, Michel Fingesten byl 9. října 1940 zatčen a jako Žid internován v táboře Civitella del Tronto v provincii Teramo. Do obsazení Itálie Němci měl ještě omezené možnosti písemné-

ho styku s italskými přáteli a také možnost vytvářet malé jednoduché dřevořezy, které pak tiskl za pomoci olejových barev na papír a které svou prostotou a úplně obyčejnou krásou vzniklou v podmínkách internačního tábora patří k nejkrásnějším a nejdojímavějším pracím v moderním umění, co znám. 13. listopadu byl přeložen do tábora Ferramonti-Tarsia nedaleko městečka Cosenzy v Kalábrii, kde strávil poslední dva roky života a kde byl život o hodně těžší než v táboře předchozím. V létě 1942 onemocněl malárií. 14. září 1943 tábor osvobodili Angličané. Krátce nato Fingesten utrpěl úraz vyžadující operaci. Byl převezen do nemocnice v Cosenze, která však byla kvůli náletům evakuována, do pooperační rány pronikla infekce,

Město na pobřeží, kvaš, 1927/28.

na jejíž následky Michel Fingesten ani ne měsíc po osvobození dne 8. října 1943 umírá.

JAN PLACÁK

Výstava nazvaná *Z cesty po Španělsku* potrvá do 7. května. Další výstava *Od války do války*, kde budou k vidění Fingestenovy práce grafické, proběhne od 10. května a výstava závěrečná s posledními pracemi z tábora bude k vidění od 7. června do 3. července. V Galerii Ztichlá klika (Betlémská 10, Praha 1 – Staré Město) je otevřeno pondělí–pátek, 13.00 až 19.00 hodin, kromě státních svátků.

OUTSIDEREŘI A SNÍLCI

Rozhovor s americkým spisovatelem Stevem Sternem

(dokončení ze str. 7)

Na tohle mám jednak literární a jednak složitější osobní odpověď. Téma odchodu, úniku, exodu, cesty či letu ke svobodě je od základů židovské, v Bibli je takových příběhů spousta. Kabala je plná postav, které se snaží prostřednictvím nejrůznějších mystických disciplín vyšplhat po Stromu života, dosáhnout ze země k nebi, snaží se přitáhnout nebesa k zemi nebo vyzdvihnout zemi k nebesům, zařadit spojení dvou sfér. Vezměte jen nádhernou teorii Jicchaka Lurii o shromáždění rozptýlených Božích jisker a jejich navrácení na původní místo.

Horší to bude s osobním výkladem. Předpokládám, že pro mě – a určitě nejsem sám – pochází nutkání psát z pocitu, že se člověk necítí úplně dobře ve své vlastní kůži. A pak mě – kromě objevu Díry – potěšilo, že spousta mých postav má předobraz v tradičním židovském učení, o čemž jsem ve své ignoranci nevěděl.

Například?

Třeba Lazar Malkin. Je to o člověku, který odmítá zemřít, a tak přijde anděl smrti, šoupne ho do jutového pytle a odnese živého do nebe. Žil jsem v domněnání, jak chytře jsem to vymyslel; pak jsem zjistil, že v kabale naleznete příběhy o živých lidech vstupujících do nebe prakticky na každé straně. Přitom v První knize Mojžíšově je jen pár vět o Chanochovi, který „se procházel s Bohem a najednou ho nebylo, protože si ho vzal Bůh“. Ale tohle kabalistům stačilo, používali Bibli jako trampolínu. Napsali o Chanochovi celé spisy, o ševci, který k sobě štepuje nebesa a zemi, jako když šije boty. Za svou zbožnost byl dopraven do nebe živý a proměnil se v archanděla Metatrona, jenž sedí po Hospodinově pravici. Nebo vezměte Elijáše, který nikdy nezemřel, ale cestuje mezi nebem a zemí, aby vedl ztracené duše. A tak dále. Mám pocit, že mé příběhy rezonují hlasitěji, když znějí nazpět, ozvěnou v čase. Jako by se tím ty moje blázniviny ospravedlňovaly...

Vaše postavy se řadí mezi outsidersy a snílky. Například Zelik Rifkin a řada

dalších, v podstatě všichni vaši protagonisté jsou takoví.

Problém mých outsiderů často spočívá ve skutečnosti, že soukolí snů je poháněno motorem *olam haze*, reálné životní zkušenosti. Minulost je pustá, pokud není ozářena svým vztahem k přítomnosti, a snílek není schopný vyvítet se v čase, pokud nedokáže zabydlet přítomný okamžik. Jestliže existuje pevný bod, kde lze nalézt rovnováhu mezi zkušeností a sny, mé postavy ho teprve hledají. Lhal bych, kdybych neřekl, že jejich problém je i mým problémem.

V textech často používáte jidiš výrazy. Které jidiš autory máte nejraději? A četl jste je v originále, nebo v překladech?

Nějaký čas jsem se potil nad povídkami Šolema Alejchema a J. L. Peretze s jednou rabínkou, s níž jsem se učil jidiš. Ale pak jsem zlenivěl a začal číst jidiš literaturu jen v anglických překladech. Za nejlepší úvod do ní pokládám antologii sestavenou Irvingem Howem a Eliezerem Greenbergem s názvem *Pokladnice jidiš povídek* z nakladatelství Schocken Books.

Tři praotcové jidiš literatury jsou podle mě Mendele Mocher Sforim, Šolem Alejchem a J. L. Peretz, to jsou skuteční giganti, jejichž lidová vnímavost dodává vtip a nadčasovost všemu, co napsali. Z těch tří mám nejraději Peretze. Jeho hutné povídky mají sílu alegorie a přitom zůstávají do hloubky srdce lidské.

V doslovu k českému vydání vašich próz píšete o svém vztahu k Praze.

Pro mě byla Praha vždy synonymem pro Franze Kafku. Když jsem nakonec do Prahy přijel, byl to šok vidět, že spisovatelův duch se v jeho rodném městě v zájmu turistů proměnil v neuvěřitelný kýč. Až bolestně zdrženlivý autor se musí obracet v hrobě. Ale během svého pobytu jsem úplně propadl kráse města, tedy jeho minulostí obtěžkané kráse, a posléze i sebeklamu, že Kafkův duch (odpusťte mi ten paradox) je živý a vede se mu dobře. A také proto mám velkou radost z toho, že několik mých povídek vychází v češtině.

PŘIPRAVILA ALICE MARXOVÁ

STARÁ SYNAGOGA PLZEŇSKÁ A JEŠTĚ STARŠÍ BŘEZNICKÁ

Jak pokračuje revitalizace: slovem i obrazem III

Jihozápadně od Prahy probíhá záchrana židovských památek v rámci projektu revitalizace v Břežnici a v Plzni, které představují dva historicky odlišné typy židovského osídlení v Čechách. O tom, jaké jsou objekty, cíle a dosavadní výsledky „revitalizace“ v těchto dvou městech, pojednává následující článek.

BŘEZNICE

Oproti královské, krajské a statutární Plzni se 170 tisíci obyvatel je Břežnice, která má obyvatel tři tisíce a půl, malé městečko. Ale co jí schází na velikosti, neschází jí na zajímavosti. Na malé ploše tu najdeme krásný renesanční zámek, raně barokní chrám (dílo proslulého italského architekta Carla Luraga), klášter, kamenný most s barokními sochami a pivovar z roku 1725, který sice není tak známý jako pivovary plzeňské, ale od té doby, co se přejmenoval na Herold, vaří

pivo slušné. Synagoga je tu jen jedna, ale zato z roku 1725. Navíc je obklopená unikátním a dobře zachovaným židovským ghettem, starým 450 let.

Břežnická židovská čtvrť Lokšany nabyla dnešní podoby a rozměrů zřejmě až na základě tzv. translokačního reskriptu, vydaného v roce 1726 císařem Karlem VI. Ten nařizoval Židům přestěhovat se do zvláštních ulic a čtvrtí, které nesousedily s katolickými hřbitovy a kostely, ale nenutil je, jak jsme to viděli v Plzni, město opustit. Na místě, kde si v roce 1570 zařídil hospodářský dvůr se zahradou majitel březnického panství, rytíř zlaté ostruhy Ferdinand z Lokšan, však byli Židé zřejmě usazeni už dříve. Bývalé ghetto je jedním z nejzajímavějších urbanistických celků židovského osídlení, které se v českých zemích zachovalo. Dnešní podoba pochází převážně z 18.–19. století, zejména z období po požáru v roce

1821. Pravidelně uspořádané většinou jednopatrové domy s barokními a klasicistními fasádami vytvářejí dvě náměstí. Vedle synagogy, stojící uprostřed většího z nich, je pozoruhodnou stavbou i bývalý Popperův palác, největší z čtyřřadvaceti domů, z nichž se židovská čtvrť skládá.

BŘEZNICKÁ SYNAGOGA

Zdejší šúl, jak se synagoze také říkalo, byl postaven roku 1725. Dnešní podoba je vý-

Břežnická synagoga, stav k 10. 4. 2013. V pozadí (se dvěma štíty) bývalý Popperův palác.

sledkem klasicistní přestavby po již zmíněném požáru v roce 1821 a úprav provedených v roce 1874 a na začátku 20. století. Jedná se o krásnou a cennou stavbu; pozdější úpravy nijak neublížily její vnější podobě ani interiéru. Budova je uvnitř rozdělena do dvou částí, na vlastní klenutou synagogu s galerií pro ženy a bývalou židovskou školu. Ta se nacházela v prvním patře, zatímco v přízemí býval kdysi byt šámese. Po 2. světové válce byla synagoga používána jako skladiště a po skončení totality v zuboženém stavu vrácena v roce 1995 Židovské obci v Praze. V letech 1996 až 2006 prošla částečnou rekonstrukcí, kdy byla zajištěna statika a opraveny vnější a vnitřní omítky. Zásadní problém dlouhodobě představovala vlhkost, kterou se daří odstranit až díky možností, které dává projekt revitalizace.

Tématem expozice v synagoze v Břežnici bude *Židovská vzdělanost v českých*

zemích. Základní koncepcí je ukázat v plné šíři vývoj židovské vzdělanosti v českých zemích i běžný život v židovských školách spolu s metodikou výuky na jednotlivých stupních židovského edukačního systému. Závěrečnou kapitolu tvoří vývoj těchto škol po vydání tolerančního patentu a možnosti Židů studovat na středních školách a univerzitách. Stranou zájmu nezůstane ani podíl židovského obyvatelstva na kulturním a hospodářském rozvoji ve střední Evropě se zřetelem na české země.

V prostorách bývalé školy v prvním patře bude umístěna regionální expozice židovského osídlení Břežnice a okolí a židovské čtvrti Lokšany, galerie je určena pro krátkodobé výstavy. V hlavním

sále synagogy, který restaurační a rekonstrukční práce vracejí do původní podoby, se budou odehrávat kulturní akce: koncerty, přednášky a vzdělávací pořady.

V přízemí pak bude umístěn model židovské čtvrti v Břežnici v předpokládaném měřítku 1 ku 50, zhotovený na podkladě stabilního katastru (1830), archivních fotografií a dalších zdrojů informací. Autorem expozic je PhDr. Daniel Polako-

vič, odborný pracovník Židovského muzea v Praze.

Dosud provedené či dokončované stavební práce: dokonalé odvlhčení objektu – vzhledem k vysoké hladině spodní vody bylo nutné vytvořit ve zdivu chemickou clonu proti vztlínající vlhkosti a dále odvedení srážkové vody od objektu drenáží, vytvoření kamenného okapového chodníku, oklepání degradovaných vnitřních a vnějších omítek a aplikace nových sanačních omítek, nový fasádní nátěr, výměna poškozených částí krovu, výměna střešní krytiny a klempířských prvků, ošetření krovu proti dřevokazným houbám a škůdcům, obnova nátěrů dřevěných prvků – oken, dveří a poprsnice ženské galerie, osazení nových vnitřních oken, pořízení nových dřevěných lavic, nové rozvody elektro a zabezpečovacího zařízení, vybudování sociálního zařízení pro prů-

vodce, restaurování výmalby v interiéru synagogy, obnova aronu ha-kodeš, vybudování pokladního pultu v přízemí.

Rovněž v Břežnici budou synagoga a expozice zpřístupněny veřejnosti koncem října letošního roku.

PLZEŇ

Královské město Plzeň mělo doložené židovské osídlení od roku 1338. V 15. století zde byla židovská obec, která byla ve své době po Praze nejpočetnější v Čechách, měla svou synagogu i školu. Ale hned na začátku století šestnáctého, v roce 1504,

se podařilo Plzni získat to, oč usilovala i další královská města – totiž právo vypovědět Židy z města a zakázat jim do budoucna pobyt. V Plzni šli dokonce tak daleko, že Židé nesměli ve městě ani přenocovat. Teprve josefínské reformy, shrnuté v tzv. Systemálním židovském patentu z roku 1797, přinesly změny. V roce 1790 si mohl první židovský obchodník koupit v Plzni dům. Během devatenáctého století, jak ve městě přibývalo Židů, vznikly v Plzni postupně tři synagogy: Jako první to byla Stará synagoga, postavená v letech 1857–59 podle návrhu architekta M. Stelzera a stavitele W. Wiesnera v novorománském slohu. Její stavba proběhla ve dvoře domu čp. 80/5 na tehdejší Štěpánské náměstí (dnes Smetanovy sady), který obec pro své potřeby zakoupila roku 1857. Z druhé, tzv. Pomocné, postavené podle projektu architekta J. Melzera v letech 1875 jako výpomocná modlitebna v těsné blízkosti Staré synagogy, je dnes zachováno pouze obvodové zdivo. Třetí z plzeňských synagog, Velká, byla vybudována podle návrhu architekta M. Fleischera, upraveného E. Klotzem v letech 1888–93, v tehdejších Štěpánových sadech, postupně přejmenovaných na Sady Dra Kramáře a Nejedlého sady. Dnes se jmenují Sady Pětaticáků, i když tam žádné sady (ani Pětaticáci) už dávno nejsou. Ale synagoga je tam stále, a pořád je druhá největší v Evropě (a třetí největší na světě). Vešlo se do ní, pokud bereme v úvahu i místa k stání, tři tisíce osob – tedy všichni Židé, kteří mezi oběma světovými válkami ve městě žili. Velká synagoga byla v roce 1990, kdy

se započalo s nejnútnejšími opravami, už hodně zchátralá. V roce 1992 byla prohlášena za kulturní památku a zejména díky velkorysé finanční podpoře ze strany českého státu se podařilo tuto monumentální

Restaurovaný strop Staré synagogy v Plzni.

stavbu zrekonstruovat a na jaře roku 1998 zpřístupnit pro veřejnost.

STARÁ SYNAGOGA

V letošním roce bude v rámci projektu revitalizace dokončena celková rekonstrukce a restaurování starší příbuzné Velké synagogy, synagogy Staré. Jedná se o obdélnou stavbu o rozměrech 20 x 14 m a výšce 12 m s dvoupatrovou dřevěnou galerií, dřevěným kazetovým stropem, cihlovou dlažbou a bimou před aronem ha-kodeš. Ten měl po stranách dřevěné tordované sloupy a nahoře dřevěný baldachýn. Lavice stály okolo obvodové zdi i v řadách v prostoru synagogy. Vstup na galerie zajišťují dvě točitá kamenná schodiště po stranách hlavního vstupu do synagogy na západní straně a později přistavěné boční vnější schodiště na severní straně.

Po dokončení rekonstrukce budou ve Staré synagoze umístěny nové koncipované expozice.

Kamenné schodiště na galerii.

Prostor budovy bude rozdělen horizontálně na tři samostatné celky tak, aby bylo možné navštívníky seznámit jak s tradicemi a zvyky v judaismu (II. galerie), tak s historií Židů v plzeňském kraji (I. galerie). Přízemí bude vyhrazeno pro krátkodobé výstavy, koncerty a kulturní pořady. Autory expozice věnované tradicím a zvykům jsou PhDr.

Eva Kosáková a PhDr. Alexander Putík. Expozice věnované historii Židů v Plzeňském kraji a okolí se věnuje skupina spolupracovníků – Alexander Putík (období do Josefa II.), PhDr. Irena Bukačová (19. století), PhDr. Ing. Václav Fred Chvátal (hřbitovy a synagogy, příprava dat pro počítačové zpracování) a Radovan Kodera (fotodokumentace a holokaust). Současně bude synagoga sloužit i náboženským potřebám plzeňské obce.

Dosud provedené či dokončované stavební práce: odstranění vzliňající vlhkosti vzduchovým kanálem, nová skladba podlahy v synagoze, položení opukové dlažby, restaurování výmalby v sále synagogy, restaurování a částečná obnova dvoupatrové dřevěné galerie pro ženy, pořízení repliky synagogálních lavic a repliky dřevěného katru, oprava bimy před aronem včetně kamenných prvků a litinového zábradlí, oprava střešního pláště, pořízení nového elektrického stroje a restaurování ciferníku v interiéru synagogy, restaurování a obnova kamenných a pasířských prvků včetně repliky centrálního lustru a nástěnných svítidel, obnova fasády včetně profilace říms a terakotových zdobných prvků, nový fasádní nátěr, restaurování kamenného Desatera v západním štítě synagogy, vybudování nových přípojek silnoproudu, vody, kanalizace a slaboproudu, zabezpečení požární a zabezpečení proti neoprávněnému vniknutí osob.

Stavební činnost probíhala i v tzv. šamesově domku, který je koncipován jako zázemí k expozicím. Zde došlo k vybudování návštěvního centra v přízemí včetně sociálního zařízení, vybudování zázemí pro průvodce, lektory a účinkující v prvním patře, dokonalé odvedení srážkové vody od objektu, nová střešní krytina a dřevěná okna, nová keramická podlaha v přízemí a dřevěná v patře, obnova veškerých sítí – vody, kanalizace, elektřiny, plynu, zabezpečení požární a zabezpečení proti neoprávněnému vniknutí osob.

Také v Plzni budou expozice a Stará synagoga veřejnosti přístupné v souladu s podmínkami projektu v říjnu 2013.

Text a foto JIŘÍ DANÍČEK

Steve Stern PRINC SNŮ

Ve svém kruhu rituálů, obav a lítosti se Zelik onoho léta cítil bezpečně; jenže čím dál častěji se přistihl, jak snaží nakukovat mimo něj. Ačkoli ze své denní rutiny nijak nevybočoval, do jeho vzpouzejícího se těla se vkradl nevysvětlitelný nepokoj. Večery trávil jako obvykle s matkou, a když bylo zapotřebí, doprovázel ji na její pamětní pochůzky. Školu neměl, a tak pracoval déle v zelinářství; docházel také do nepořádkem zavaleného pokoje pana Notowitz. Ale i tak měl spoustu času pro sebe. Jak se bezcílně poflakoval, snažil se vzpomenout si, co dělal jindy touhle dobou. Napadlo ho, že jako pravý syn své zmatené matky proklímal celých šestnáct let. Ale kdyby to tak bylo, zauvažoval Zelik, a on se náhle probudil, mohl by jeho systém utrpět šok, ze kterého už by se nikdy nemusel vzpamatovat.

Čistě z rozmaru nepřestal sledovat kousky, které prováděl Jakie Epstein a jeho kumpáni. Pozoroval je se svou typickou nervózní kritičností, nicméně se na ně nedokázal nedívat.

Většina z těch kluků měla sice normální zaměstnání, do kterého docházeli – roznášeli noviny, oškubávali kuřata, prodávali galanterii v rodinných obchodech – ale nikdy nedopustili, aby jim práce bránila si něco užít. Když nemuseli do školy, našli si spoustu příležitostí, jak si zařadit. S výjimkou Levyho obchodu se sladkostmi se Severní Hlavní snažili během volného času vyhýbat, čímž zůstávali z dosahu rodičovských pohledů, vycházejících z vymydlených výkladů jejich obchůdků. Raději se potulovali na okraji. Potloukali se po střechách nájemných domů a po garážích napěchovaných

levnými plechovými auty farmářů, po zadních uličkách, v nichž se nacházely stáje a za nimi ležel svět podsvětí. Vyzývali na baseball soupeřící mužstva Kozích vrchů a Makrel; hráli pak na Tržišti a tyhle zápasy končily bojem ve volném stylu. Ale většinou se poflakovali po kamenné dlažbě podél hráze hned za Dírou.

Od cestujících, kteří vyjížděli na výlet na kolesových lodích, dostávali měďáky, protože jim slibovali, že pohlídnou jejich auta – na ty se ovšem ani nepodívali. Ve stínu žoků s bavlnou hráli kostky s přístavními dělníky, kteří jim vyprávěli historky o vybuchlých kotlích, ztroskotaných poštovních lodích, o zločinech z vášně a o záplavách. Nebo vzdorovali zrádným proudům (a to ani nemluvě o spodním příboji, parazitech, jedovatých hadech a jehlicích, lidožroutských rybách, kterými, jak Zelik zaslechl, se voda jen hemžila), pořádali plavecké závody přes řeku k Bahnitému ostrovu. Daleko na jeho břehu popíjeli „komáří chcanky“ a předháněli se v báchorkách s rybáři, kteří tam žili v chatrčích vyrobených ze starých reklam na limonádu Moxie.

Šplhali na rameno obrovského nákladního jeřábu a skákali dolů. Tenhle husarský kousek by sám o sobě byl dostatečně ztřeštěný, ale členové gangu z Díry svou dokonalost v tomto směru s chutí přeháněli. Ze závratné výšky vrcholu jeřábu metali pozadu salta a skákali šipky, někdy (jako kapitán Jackie) si ještě pro zvýšení nebezpečí zavazovali oči. Při skoku těsně míjeli zaparkované vlečné čluny a hausbóty, ječeli obscennosti a před dopadem si pevně sevřeli varlata. Tímhle způsobem si zajistili pozornost dívek, které se rozvalovaly na úvazných kulech a bójích a předstíraly, že se vůbec nedívají.

Když se Jakie a kluci přestali předvádět, přiloudali se tam, kde seděly opalující se holky. Šašek Augie Blot, který měl na sobě jen spodky a potápěčské brýle, se v jejich blízkosti mohl otřást jako pes, čímž vzbudil všeobecný jekot. Hyman Myer mohl vyzvat Sadie Blenovou, aby mu sáhla na svaly, a když to udělala, stiskl ji, aby jí laskavost oplatil. Skončilo to škádlivou potyčkou. Ale někdy

to zápasení moc škádlivé nebylo a Zelikovi, který s očima doširoka otevřenými zíral zpoza přepravní bedny nebo zaparkovaného desota, se hrůzou tajil dech.

Jednou viděl, jak Ike a Izzy, přerostlá Liebermanovic dvojčata, přetáhli Růže Padauerové propinací šaty přes hlavu. Zatímco Ike pevně svíral vyhrnutou látku v masité pěsti, Izzy si odpnul pásek a pevně Růženu spoutal. „Koukni,“ zakřičel Ike, výřečnější z bratrů. „Udělalí jsme kytku.“

„Jasně,“ prohlásil Augie Blot s předstíraným dojetím, „růži.“

Ostatní kluci hulákali a tvrdili, že ta změna děvčeti jen prospěla, zatímco dívky vztekly dupaly. Jakkoli byl Zelik vyděšený, musel uznat, že Růženka skutečně vypadá jako květina: světle žlutá kytka, z níž vyrůstal pár kopajících

stonků v růžových punčochách, a na květním lůžku zářily bělostné kalhotky.

Když byl obzvlášť rozzuřený, Zelik si představoval, jak se – nejlépe v masce – vrhá střemhlav ve stylu Douglase Fairbankse, aby zachránil dívky ze spárů party a jejích zlovolných kousků. Pak se zastyděl za své hloupé nápady, neboť obsahovaly dětinské hrdinství, na něž neměl trpělivost. Navíc se dívky ve skutečnosti nijak neznepokojovaly. Obvykle oplácely stejnou měrou a tvrdě je provokovaly. Zpochybňovaly členy gangu, kteří se okázale vychloubovali svými zkušenostmi s opačným pohlavím, žádaly jasné důkazy jejich mužství a ponižovaly je tak, až je dohnaly k zbabělým ruměncům. Pak, využívající své výhody, se jen zeptaly: „Co zíráte, nerozumíte legraci?“

Nemilosrdností vynikala hlavně jedna, jménem Mína Alabastrová. Kdykoli otevřela pusou, vzbuzovala všeobecné rozpaky a byla pohoršením celé čtvrti. „Viděla máti ty bradavice, co máš na dlani?“ ptávala se na potkání chlapců a pak se konverzace vydávala ještě nepříjemnějším směrem. Její poznámky znalo celé okolí. Na bratry Liebermanovy, kteří se věčně poštuchovali, vznesla dotaz: „Nemáte náhodou v trenkách lunapark?“, a když si Moe Plesofsky musel kvůli všim oholit hlavu, zamyšleně se na ni podívala a poznamenala: „Vypadá jako puc, jenom menší.“ Měla vždy v zásobě nějaký obhroublý vtip („Hoch vezme slečnu na projížďku autem, zaparkuje u řeky. Štupnem si? zeptá se a ona odpoví: Obvykle to nedělám, ale vy jste mě přemluvil.“)

Nikdo, ani jinak nedotknutelný Jakie Epstein, nebyl ušetřen jejího jedovatého jazyka. Chlapci jí raději nekřídili cestu a jen zřídkakdy se opovážili vystřelit si z ní. I když pro to Zelik neměl jasný důkaz, obecně se věřilo, že Mína chodí s Jakiem. Nebylo to kvůli jejím řečem, ale protože byla tak dábelky krásná – pronikavé zelené oči,

záplava narezlých vlasů ostříhaná podle Clary Bowové, ústa jako chvějící se šarlatový motýl. Pravidelné houpání boků v plizované sukni, které jí končily nad štíhlými koleny. Kvůli tomuhle se mělo za to, že si ji nezaslouží nikdo jiný než neohrožený šéf gangu. Zelika zajímalo, zda se někdo kdy obtěžoval, aby se na to zeptal samotné Míny.

Přirozeně ho rozčilovalo její drzé chování i šaškárny kluků z party. Mína přímočarost i riskantní kousky gangu z Díry – Zelik při tajném pozorování odsuzoval obojí. Mládež ze Severní Hlavní si pohrává s ohněm, a jestli si přitom spálí prsty, nikdo nemůže obviňovat Zelika Rifkina, který se chová slušně, rozumoval.

Ale když byl sám, Zelik se přistihl, že na Mínu stále myslí. Představoval

si, že její tvrdý zevnějšek skrývá dosud neprobuzenou něhu a věrnost. Měla čisté a laskavé srdce, jež mohl rozpoznat jedině on s pečlivě strážným tajemstvím své lásky (tajemstvím, o kterém doposud nevěděl ani on sám). V noci pod propocenými prostěradly si uvědomil ne zcela vítanou pravdu: šíleně se do Míny Alabastrové zamiloval. Byla to vášeň, která přesahovala jakýkoli pocit, který dosud zažil – nesmírná, bezhlavá vášeň, která si činila tak vysoké ambice, že mu – jelikož se výšek bál – spustila chronické krvácení z nosu. Nemluvě o hryzájícím nepokoji, který Zelika nutil toulat se o něco déle po ulicích jejich čtvrti.

Při každodenním špehování zanebdával opatrnost, někdy okouněl přímo před očima ostatní mládeže. Nezpůso-

bila to ani tak odvaha jako nerozvážnost, nepřekonatelná touha být poblíž Míny. Byl ale drobný a vyzáblý, vlastně napůl neviditelný, a pokud ho vůbec někdo vnímal, brali ho jako zcela neškodného. Nedokázal se už držet v pozadí, dodával si odvahy a vylézal zpoza skříně před Shafetzovým obchodem se zlevněným zbožím nebo zpoza dřevěného indiána před Levyho cukrárnou.

Když se Zelik k partě přiblížil a došlo k nejhoršímu, uvítala ho snůška obvyklých předstíraných rozjařeností a urážek. Augie Blot se chytil za vlhký nos a začal prozpěvovat: „Čmuchy čmuch, co to čuchám, jakej vzduch?“ a následovala sborová odpověď: „Zelik Rifkin, to je puch!“ Někdy se neudržel ani sám Jakie, jenž byl normálně nad takové hlouposti povznesen, a nedolal příležitosti, aby se trefil do směšného paňáci. „Vej iz mir,“ vykřikl a vyfoukl z pihovaté tlamy bublinu, „to je Zelik, překocenej kbelík! Spas se, kdo můžeš!“ Pak se všichni v záchvatech smíchu rozběhli uličkou.

Někdy se ke švandě přidala i děvčata a Mína byla často nejkurážnější. Jenže Zelik dokázal spolknout i ty nejpeprnější poznámky. Jednou se svým úžasným smyslem pro dramatické gesto sevřela své mladistvě pevné ňadro, které se dmulo pod námořnickou blůzkou.

„Pojď sem,“ vyzvala dotěru, „Zeliku Rifkine, jsi princ mých snů.“

Věděl, že by se měl cítit pokořený; nestydatě si z něj utahovala, ale posměch a ponížení Zelika nezajímaly. Pro něj bylo důležité jen to, že mluvila jen k němu a její slova – až je zbaví původního kontextu – bude moci vychutnávat v soukromí svého výklenku. Bude si je připomínat tak, aby vyvolala pocit, jenž se rozpíná v Zelikově propadlé hrudi a vymyká se jeho chápání.

Kresby **JIRÍ STACH**

Uvedená ukázka je převzata z povídky Zelik Rifkin a strom snů ze stejnojmenné knihy amerického židovského autora Steva Sterna, již v překladu Alice Marxové vydává nakladatelství Sefer (viz též rozhovor v tomto čísle). Novinka Seferu má 176 stran, glosář jidiš výrazů, pevnou vazbu a stojí 240 Kč (v redakci Rch 180 Kč).

VAJHI BA-CHACI HA-LAJLA

Stalo se o půlnoci v Tel Avivu – a jak je to v Izraeli dnes

Změny, které obvykle trvají několik generací a prakticky nemáme možnost je sledovat, lze v Izraeli vidět na vlastní oči a nezřídka i zažít. Proto je mimo jiné tak

zajímavé a vzrušující tam jezdit a sledovat, jak se země, vymezená 22 145 kilometry čtverečními (Česká republika jich má 78 867) mění. Na pozadí historie, která se počítá na tisíciletí, běží ta nová a nejno-

Tel Aviv, architektura ovlivněná Bauhausem. Foto archiv.

vější a často se úplně nepodobá ani tomu, co si od návratu na Sion slibovali sionisté, ani nespĺňuje bezezbytku představu náboženských Židů o „království kněží a svatém národu“, jak se o tom píše v Druhé knize Mojžíšově. Ale ti i oni jsou v nějakém poměru, jenž ovšem může být i 100:0, zahrnutí v každém Židovi, který je Izraelcem, a v podobě očekávání i v každém Židovi, který sem jen občas zajede. A potom jsou tu se svými představami a očekáváním izraelští Arabové, dále drúzové, také křesťanští poutníci mají své představy a stejně tak i návštěvníci muslimové...

ŠEDESÁT PĚT LET

Přes všechny problémy (včetně pěti obranných válek), se kterými se Izrael musel a musí od svého vzniku vyrovnávat, přes trvalou snahu sousedících i nesousedících muslimských států ho zničit nebo alespoň destabilizovat, přes protiizraelské kampaně, ke kterým se celkem otevřeně přidávají i mnohé demokratické státy a instituce, je Izraelský stát jedinou skutečnou demokracií na Blízkém východě a zajišťuje všem svým občanům lidská práva v míře, která odpovídá evropským i severoamerickým standardům. Hlavním argumentem, který znovu a znovu nepřátelé Izraele zvedají, je existence palestinských uprchlíků a neexistence palestinského státu. O tom, že Židé přijali v roce 1948 rezoluci OSN o rozdělení Palestiny na dva státy, židovský a arabský, zatímco arabskou odpověď byla invaze Egypta, Jordánska, Sýrie, Libanonu a Iráku a zuřivá snaha „zahnat Židy do moře“, se v této souvislosti už

příliš nemluví. Ani o tom, že v případě, že by to technicky šlo, by to uvítali i ti arabští politici, kteří se oficiálně vyjadřují zdrženlivěji. O Íránu nemluvě.

Čtrnáctého května to bude 65 let od okamžiku, kdy David ben Gurion přečetl o půlnoci v Tel Avivu Deklaraci nezávislosti (jak si v této souvislosti nezapomenout na píseň z pesachové Hagady s refré-

nem Vajhi ba-chaci ha-lajla – stalo se o půlnoci, která vypočítává velké události židovské historie, které se přihodily o půlnoci) a kdy začal existovat nezávislý Stát Izrael. Na podzim roku 1948 v něm žilo 713 tisíc Židů a 69 tisíc Arabů. Dnes je z téměř osmi milionů obyvatel Izraele zhruba 6 milionů Židů, izraelských Arabů je 1 milion 640 tisíc (20,6 procenta). Za dobu trvání jednoho lidského života se počet obyvatel Izraele zesateronásobil, samozřejmě také díky přistěhovaleckým vlnám před druhou světovou válkou i po ní. Ale na druhé straně, 68 procent všech Židů žijících ve Svaté zemi dnes se v Izraeli narodilo. Žijí spolu se svými arabskými spoluobčany ve státě, který je v mnohém, zejména v moderních technologiích, vědě, vzdělanosti, zemědělství i v životní úrovni, na předních místech světového žebříčku.

Nabízí se otázka, jak by na tom židovský stát mohl být, kdyby měl možnost existovat v mírových podmínkách podobně jako řada demokracií v Evropě nebo v Severní Americe. Ale jak známo, kdyby jsou zavádějící. Držme se tedy skutečnosti, jaká je, protože ta, i když komplikovaná a postavená zejména na schopnosti židovského státu ubránit se,

vůbec není špatná. V mnohém je mimořádná a vždycky, skoro vždycky, zajímavá. A je těžké k ní zaujmout neutrální postoj. To je možná jednou z příčin, proč má Izrael vedle věrných přátel i tolik zavilých nepřátel. Je to buď, a nebo. Pro lhostejnost mnoho prostoru nezůstává.

Jak už bylo řečeno, nic se nevyrovná tomu vidět věci na vlastní oči. S několika přáteli, kteří dosud v zemi nebyli, jsme se vypravili do Izraele na týden v březnu letošního roku. Snažil jsem se vymyslet cestu tak, aby mohli Izrael, jeho přírodu, města a venkov a především jeho obyvatele vidět v co největší rozmanitosti, udělat si vlastní názor a porovnat ho s vlastními představami a očekáváním.

DVA DNY V TEL AVIVU

Tel Aviv slavil před čtyřmi lety sto let své existence. Za tu dobu se z dvoutisícového městečka na předměstí Jaffy rozrostl do dnešního půlmilionového velkoměsta. Zejména Evropané mají sklon hledat v každém městě historický střed a jeho památky. Překvapující je, že v novém Tel Avivu je najdou, a to navíc v podobě světového unikátu. Tím je takzvané Bílé město, postavené zhruba v letech 1920–1940. Jedná se o soubor

Jiný příklad tzv. mezinárodního stylu. Foto archiv.

více než čtyř tisíc činžovních, administrativních, školních a obytných budov na sto čtyřiceti hektarech, které na základě územního plánu, navrženého jedním z nejvýznamnějších urbanistů 20. století Patrickem Geddesem, vznikly jako syntéza toho nejlepšího, s čím tehdejší moderní architektura pracovala. Stavby navrhovali židovští architekti, kteří měli vesměs evropské školení a praxi: studovali na Bauhausu, byli ovlivněni Le Corbusierem či patřili k následovníkům Ericha Mendelsohna. Mnozí z nich našli v Palestině útočiště před nacistickým pronásledováním. Stavělo se převážně ze železobetonu, většina domů má 3–4 patra, rovnou střechu a bílou omítku – odtud název Ha-ir ha-levana, Bílé město. V odůvodnění, proč byl tento jedinečný architektonický celek v roce 2003 zapsán do seznamu UNESCO, se uvádí, že „Bílé

město v Tel Avivu je skvělým příkladem nových urbanistických trendů začátku 20. století, jak se vyvíjely v Evropě. Je také vynikajícím příkladem realizace těchto trendů s ohledem na místní kulturní tradice a klimatické podmínky. Žádná ze srovnatelných realizací není na stejné úrovni.“

Procházíme-li se v prostoru, vymezeném bulváry Ben Gurion, Chen, Rothschild a mořem, nemůžeme to pravé minout. Stačí se dívat a všimnout si. Není to procházka skanzenem nebo mrtvou historickou kulisou. Bílé město je plné života, obchodů, krámků a restaurací i pouličních stánků, je to živý, autentický a přes občas velký provoz přívětivý Tel Aviv.

To, co se dělo s městem v následujících 60. a 70.

letech, mu až na výjimky na kráse nepřidalo. Tehdy se stavěly zejména kancelářské věžové budovy, vesměs nenápadité hotely na nábřeží a obchodní centra. Zbořeny byly naopak cenné funkcionalistické stavby i celé soubory historické architektury z počátku 20. století.

Dnes je situace mnohem lepší. Historická zástavba je památkově chráněna, často, jako třeba v případě Bílého města, i plošně. Velké množství chráněných budov bylo nákladně modernizováno a celková obnova pokračuje slušným tempem. A to, co se v posledních letech postavilo a staví, zase stojí za pozornost. Sem patří například Telavivské muzeum umění, zejména jeho nová budova, otevřená pro veřejnost koncem roku 2011. Navrhl ji americký architekt Preston Scott Cohen. Zdánlivě nízká dvoupatrová budova obsahuje ještě tři podzemní podlaží, která mají díky průhledům a lomům dostatek přirozeného světla, a je nesporně jednou z nejzajímavějších staveb, jaké jsou v Izraeli k vidění. To, co je k vidění uvnitř, je také pozoruhodné. Některá sochařská díla jsou vystavena ve volném plenéru, mezi nimi práce Zadoka Ben-Davida, Jacquese Lipchitze, Ossipa Zadkina a mnoha dalších. V blízkém okolí je také nová Telavivská opera, Komorní divadlo, velká knihovna a za tím vším se tyčí Azrieli Centrum, komplex tří mrakodrapů, z nich každý má jiný půdorys (čtverec, trojúhelník a kruh). Nejvyšší kruhová věž je se svými 186 metry nejvyšší budovou města a má nahore krytou vyhlídkovou plošinu.

Preston S. Cohen: Muzeum moderního umění, Tel Aviv.

Trochu si pak od toho všeho lze odpocínout u moře na promenádě Herberta Samuela, pojmenované po prvním komisaři britské mandátní Palestiny, která je další – a to ne nejmenší – zdejší pozoruhodností. Asi by se těžko našlo město, které má tak příjemný, klidný a všem přístupný prostor u moře, jako Tel Aviv.

Každý se tu může procházet kilometry v písku nebo po vydlážděné promenádě, obklopené palmami a lavičkami, dlouhé pláže s krásným pískem jsou k dispozici ke koupání i opalování a nikdo vás neobtěžuje, aby vybíral nejrůznější poplatky, jak je tomu zvykem v evropském Středomoří. Jsou tu také kavárny a restaurace přímo u vody, hřiště a vodotrysky, a především dobře naložení lidé, kteří se chovají vlídně a přátelsky.

RYBA V JAFFĚ

Celý název Tel Avivu zní Tel Aviv-Jaffo. Tak jako je Tel Aviv jedním z nejmladších měst, je Jaffa naopak jedním z nejstarších, jestli ne vůbec nejstarším na celém světě. Podle jedné verze ji založil Jefet, jeden ze tří synů Noemových, a to čtyřicet let po potopě světa. Doložena je v korespondenci faraona Thutmose III. roku 1470 před o. l. Ovládali ji Egypťané, král David, vykládaly se zde cedry z Libanonu, které pak putovaly po souši jako materiál na stavbu Šalomounova chrámu. Bible se o Jaffě zmiňuje celkem čtyřikrát: v souvislosti s cedry libánskými v Divrej hajamim 2 (2, 15), potom se s ní setkáme v příběhu proroka Jonáše, který zde na útěku před Hospodinem nastoupil na loď do Tarsu (Jona 1, 3). Rovněž cedry na stavbu druhého chrámu se dopravovaly přes Jaffo (Ezra 3, 7). A v knize Jehošua (19, 46) je Jaffa uvedena jako hraniční místo území kmene Dan. S touto tradicí se setkáme i v současné administrativní praxi:

území při pobřeží mezi Natanií a Ašdodem, zahrnující většinu nejdůležitějších izraelských měst (včetně Tel Avivu) s více než třemi miliony obyvatel, z nichž 95 procent jsou Židé, se oficiálně jmenuje Guš Dan, oblast (či území) kmene Dan.

Jaffa byla pro židovské i křesťanské poutníky po staletí vstupní branou do Svaté země, do Jeruzaléma. Střídavě ji ovládali Byzantinci, Arabové, křižáci, egyptští mameluci a po nich Turci. Součástí osmanské říše zůstala Jaffa až do roku 1917, kdy ji dobyly anglické jednotky. Během britského mandátu existovalo mezi židovským a arabským obyvatelstvem stálé napětí, které vyústilo v několik krvavých konfliktů, jednoznačně zahájených z arabské strany.

Dnes má Jaffa smíšené židovské, křesťanské a muslimské obyvatelstvo a její Staré Město, navazující na kdysi nejdůležitější přístav na pobřeží, je zejména v podvečer, kdy ho opustí turisté, klidné a krásné. U přístavu je několik výborných rybích restaurací, ovšem propracovat se k vlastní rybě nekončící sérií mis a mističek se saláty, falafelem, hummusem, nakládanou zeleninou, okurkami, ovocem, olivami, tvarohem, jogurty, baklažány, kečupy, hořčicemi a různými omáčkami, které jsou nepřetržitě doplňovány a vyměňovány, není vůbec snadné. Ale i to se nakonec podaří, jako se podařilo křižákům, sultánovi i Napoleonovi Jaffu obléhat a dobýt. Lehké a suché bílé víno od hory Hermon se tak dobře pije v soumraku a ostatně i v noci. Jaffa za obvodem Starého Města

Jedna z uliček staré Jaffy. Foto J. Daniček.

je plná lidí, obchody zavírají, kavárny, bary a restaurace otvírají a určité napětí, které je občas ve dne v Jaffě – na rozdíl od Tel Avivu – v atmosféře obsaženo, se vytrácí. Ozářená promenáda nedalekého Tel Avivu lemují pobřeží, za ní se rýsují věže mezinárodních hotelů, kde jsou ceny zřejmě odvozovány z jejich veliké výšky. Mezi nimi se ale najdou i menší, jednodušší, levnější a dokonce i příjemnější. Tam se vracíme, když bylo řečeno, že je čas jet domů, A po půl hodině jsme už doma. V Tel Avivu.

JIRÍ DANÍČEK

(dokončení v příštím čísle)

OPERA, KTERÁ PŘEŽILA ZÁNİK ATLANTIDY

Derniéra varšavské inscenace Ullmannova terezínského díla

Nastalo sedmdesáté jaro po povstání ve varšavském ghettu. Těsně u červene dlážděné linie, jež dnes ve varšavské čtvrti Muranów vytyčuje místo hraniční zdi, sídlí Varšavská komorní opera. Klasicistní stavební památka z roku 1775, původně první evangelický kostel v hlavním městě, má stylový interiér a dobrou akustiku.

Na zdejší scéně se v březnu 2005 odehrála polská premiéra terezínské opery Viktora Ullmanna *Der Kaiser von Atlantis oder die Tod Verweigerung* (Císař Atlantidy aneb Odmítání smrti). Z Polska tak vlastně – po holandské premiéře roku 1975 a první vlně muzikologického a interpretačního zájmu o toto Ullmannovo dílo začátkem 90. let minulého století – vyšla na přelomu tisíciletí druhá silná vlna inscenací. Opus je od roku 2009 s odlišnou verzí závěrečné árie Císaře uváděn i ve zpracování Krakovské opery.

NA LINII GHETTA

Osm let po polské premiéře byl v polovině letošního března *Císař Atlantidy* na jevišti Varšavské komorní opery opět uveden, za obstojného zájmu obecenstva. Příznivé ohlasy vyzdvihovaly – vedle režie uznávaného Tomasze

Scéna z inscenace *Císaře Atlantidy* ve Varšavské komorní opeře.

Koniny, asketické a sugestivní scénografie (tvůrce představení inspiroval terezínský sklep L 411), dobrých výkonů sólistů i orchestru – především hodnotu samotné předlohy, její zdrcu-

jící vyznění podmíněné okolnostmi vzniku. „Duchovní poslání (...) a také umělecká úroveň díla psaného s důstojností ve stavu ohrožení a s úmyslem směřujícím k vysokému umění,

bilítaci dobré smrti, pak tvůrčí akt vzniku opery v terezínském ghettu znamená krajně vypjaté úsilí o *rehabilitaci života*. Úsilí, které obousměrně přesahuje vezdejší život – jak to ve svém *Deníku z povstání* formuloval třeba svědek povstání ve varšavském ghettu Hilel Seidman: „Židovští spisovatelé, básníci, vědci tvořili v nejstrašnějších podmínkách. Každý chtěl světu něco říci. Poslední slovo. (...) Z papírů vy-

jež ve svém výjimečném prostoru kultury uvězněné v holocaustu dokládá nejvyšší mravní úroveň tvůrců – tyto momenty skýtají představu díla výjimečného, jež v dějinách hudby nemá obdoby“ (Michał Bristiger).

Existuje filmová rekonstrukce letectvého pohledu na město z doby po varšavském povstání roku 1944: ze země ční pouze trosky, ale přece jenom vyčnívají. Uprostřed nich zeje prázdnotou území ghetta, po povstání roku 1943 srovnané se zemí takřka bezzbytků. Na červene hraniční linii zní proto Ullmannova opera se znásobenou naléhavostí. Pokud její poslání čteme jako úsilí o – navzdory Ullmannovým antropozofickým peripetiím nechorobnou – *reha-*

stupují postavy, lidé oduševnělí, talentovaní. (...) Nebyla zničena nějaká beztvářá masa, ale pulzující světy, světy horoucí a kvetoucí. Různobarevné a tvůrčí. Zbyly jen papíry. Každá věta je voláním ze záhrobí, každé slovo – závětí, každé písmeno otevřenou ranou...“

HARLEKÝN NEABDIKUJE

O dalším uvedení inscenace ve Varšavské komorní opeře se neuvažuje. Byla nastudována v době, kdy instituci řídil její zakladatel Stefan Sutkowski. Ten byl před několika měsíci v důsledku současné kulturní politiky nucen odejít a s ním i část souboru a dosavadní repertoár.

Tichou derniérou 19. března shodou okolností navštívila také akademická malířka Helga Weisssová-Hošková, Ullmannova terezínská spoluvězeňkyně. V březnu vyšel polský překlad jejího terezínského deníku. Harlekýn neabdikuje.

LUCIE SZYMANOWSKÁ, Varšava

ŽELEZNÁ LADY, ŽIDÉ A IZRAEL

Nejdůležitější čin v životě M. Thatcherové

Když 8. dubna zemřela bývalá britská premiérka Margaret Thatcherová, nekrology si všimaly i jejího vztahu k židovské menšině a ke Státu Izrael. Následující text shrnuje, co k tomuto tématu zaznamenal izraelský deník *Haarec*.

ANTISEMITISMUS NEPOCHOPÍM

Kdykoli se Margaret Thatcherové lidé ptali na to, co nejvýznamnějšího v životě vykonala, odpovídala, že pomohla mladičké Rakušance utéct před nacisty. Ve dvanácti letech obcházela Margaret Robertsová sousedy a sbírala peníze na pomoc rakouské Židovce Edith Muhlbauerové. Po anžlusu se Edith povedlo přicestovat do Anglie a několik týdnů bydlela u Robertsových. Vyprávěla jim, co zažila v zemi, kterou ovládli nacisté. „Antisemitismus prostě nepochopím,“ napsala později Thatcherová ve svých pamětech.

Její kabinetem prošlo tolik ministrů a spolupracovníků židovského původu, že zlé jazyky

v Londýně mluvily o tom, že Židy si jako svůj národ nevyvolil jen Bůh, ale také Margaret Thatcherová. John O'Sullivan, který pro M. T. psal projevy, charakterizoval její vztah k Židům takto: „Paní Thatcherová skutečně byla filosemitka, ale nikoli způsobem, jakým naznačovaly klepy. Sympatizovala s židovským pojetím hospodaření, jež jí připomínalo metodismus jejího mládí. Jejím oblíbeným rčením byla slova [zakladatele metodismu] Johna Wesleyho: ‚Vydělej, kolik dokážeš, ušetř, kolik svedeš, a daruj, kolik můžeš,‘ což se velmi lišilo od sociálnědemokratického důrazu na státní bohatství a následné přerozdělování, které podporovali anglikánští biskupové. Nabádala, aby se křesťané poučili z židovského důrazu na vlastní síly a přijetí osobní odpovědnosti. Velmi si vážila anglického vrchního rabína Immanuela Jakobovitse a obdivovala práci židovských charitativních organizací, které poznala ve svém volebním obvodu Finchley.“

K jejím prožidovským aktivitám je nutné započítat i fakt, že se spolu se svým duchovním spřízněncem americkým prezidentem Ronaldem Reaganem

neúnavně zasazovala o práva židovských refuzníků v Sovětském svazu.

PRVNÍ V IZRAELI

Již jako mladá zastupitelka se Thatcherová zajímala o židovský stát a roku 1963 požádala ministerstvo zahraničí, aby jí zajiřilo cestu do Izraele. Britští diplomaté nebyli její prosbou nijak nadšeni, nicméně roku 1965 do Svaté země skutečně odjela. Po návratu prohlásila: „Izrael napřahuje přátelskou ruku všem, kdo ji přijmou.“

Byla první hlavou britské vlády, která navštívila Izrael. Stalo se to roku 1986. Ačkoli Winston Churchill a Harold Wilson byli také filosemité a přáli sionismu, teprve Thatcherová dokázala překonat odpor ministerstva za-

Margaret Thatcherová a Golda Meirová. Foto archiv.

hraničí (jež usilovalo především o dobré vztahy s arabskými státy) a vykonat v Izraeli návštěvu jako premiérka. Tuto zem pokládala za výspu svobody obklopenou autoritativními režimy, za nárazníkovou zónu proti šířícímu se vlivu Sovětského svazu. „Politický a ekonomický vznik Izraele navzdory veškerým protivenstvím a tvrdým nepřátelům je jednou z hrdinských ság naší doby,“ řekla jednou.

Nelze ovšem říct, že by měla kladný vztah ke všem izraelským politikům. Tak například premiéra Menachema Begina považovala za člověka, který „by mohl zabít mírový proces“ a (jemu ani Jicchaku Šamirovi také nedokázala zapomenout jejich ozbrojený boj proti Britům v době britské mandátní správy Palestiny). Podporovala právo Palestinců na sebeurčení i první rozhovory mezi představiteli USA a OOP roku 1988. Ani ona se nevymanila ze zavedené britské blízkovýchodní politiky – aby nepopudila arabské spojence Británie, odmítala větší dodávky zbraní i prodej ropy ze Severního moře do Izraele. Jakkoli se pokládala za přítelkyni židovského státu, obdivovala jeho „oddanost poslání i smysl pro realitu“, nedokázala překonat převládající názor britských politiků na Blízký východ po vzniku Státu Izrael: že totiž za veškeré problémy, které Západ v této oblasti má, může arabsko-izraelský konflikt.

SOLUNŠTÍ BRATŘI A ŽIDÉ

(dokončení ze str. 3)

symbolicky končil. Pořadatelé očekávali něco kolem dvou tisíc účastníků. Nakonec jich však dorazil dvojnásobek. Na pět tisíc lidí se vydalo ulicemi Soluně, aby si připomněli památku svých umučených spoluobčanů, ale také aby demonstrovali proti projevům neonacismu, které se v Řecku šíří nebývalou rychlostí. Stojí za tím politická strana Zlatý úsvit, která se otevřeně hlásí k nacismu, dokonce používá i nacistické symboly. Díky katastrofální situaci řecké hospodářské krize, provázené obrovskou nezaměstnaností, zejména mezi mládeží, získal Zlatý úsvit při posledních volbách do řeckého parlamentu v loňském roce 7 procent, tedy 21 (posledze 18) míst z celkových 300. Tento trend se stále zvyšuje a řečtí politologové odhadují, že v příštích volbách ještě výrazně posílí.

PREMIÉRA PRO PREMIÉRA

Součástí programu k výročí deportací bylo mimo jiné slavnostní shromáždění v Monasteriotské synagoze, jediné, která ve městě zůstala, asi proto, že stojí ve vnitrobloku domů soluňského centra. Shromáždění se zúčastnil vedle významných hostů i řecký premiér Antonis Samaras, který přiznal, že nikdy předtím v žádné synagoze nebyl, ostatně stejně jako všichni jeho předchůdci. Ve svém projevu ujistil, že řecká vláda udělá vše pro to, aby zabránila projevům rasismu a násilí extremistů. Většina přítomných však byla více skeptická. Prezident Světového židovského kongresu Ronald Lauder přirovnal Zlatý úsvit ke stranám, které před sedmdesáti lety přinesly zkázu Evropy. Připomněl, že Hitler se dostal k moci také v dobách hospodářské krize v ýmarské republiky. Vyjádřil ale naději, že Řecko tuto obtížnou situaci se ctí vyřeší a stane se opět prosperující ekonomikou, která bude respektována svými sousedy. Lauder také vyjádřil úctu přeživším, z nichž někteří přišli do synagogy v doprovodu svých potomků.

A ještě jedna premiéra se v rámci programu konala: při slavnostním koncertu přiznala prorektorka Aristotelovy univerzity, že celý kampus, včetně místa, kde se koncert koná, stojí na území někdejšího židovského hřbitova. Do té doby to bylo jen „veřejným tajemstvím“.

TOMÁŠ KRAUS

am

IGNAZ SPIRO

O jednom Židovi z Českého Krumlova a jeho náhrobku

Po zákazu pobytu Židů v Krumlově koncem 15. století se novodobá židovská komunita začala tvořit kolem poloviny 19. století. V tomto období stála v čele komunity rodina Spirových, která se v Krumlově usadila, aby tu podnikala v oblasti papírenství. Krumlovští Spirové pocházeli z velmi chudých poměrů, ale vypracovali se do postavení velkopřemyslníků a postupným rozšiřováním výroby i vedlejších činností přispěli k rozkvětu města. Dá se dokonce říci, že s příchodem Ignaze Spira (1861) nastala nová etapa rozvoje regionu, která skončila až nástupem fašismu a obsazením Sudet v roce 1938.

PAPÍRNÝ BRATŘÍ SPIRŮ

Ignaz Spiro se narodil ve vesnici Kalenice nedaleko Horažďovic 21. července 1817; když mu byl rok, zemřel mu (v září 1818) otec Josef Spiro. Rané mládí prožil v Kolodějích nad Lužnicí, kde se údajně vzdělával v místní ješivě. Odtud přesídlil do Jindřichova Hradce k příbuzným své matky Rosalie, rozené Flussové, a společně se starším bratrem Jakobem pomáhal živit rodinu sběrem starého papíru. V této oblasti začali bratři později i podnikat: od roku 1843 si společně pronajali papírnu v Nové Bystřici a později v Červené Řečici.

V roce 1861 se Ignaz osamostatnil a usadil se v Českém Krumlově, o šest let později rozšířil své působení do Větrní, kde zakoupil Pečkovský mlýn a přeměnil jej na papírnu. Spirové se vzdělávali i v historii papírenství a byli si vědomi tradic, na něž navazovali. Získali informace o středoevropských papírenských dílnách od konce 16. století a nechali si vyrobit „rodokmen“ papíren, vrcholících krumlovskými papírnami rodin Pachnerových a Spirových. Ignaz Spiro se s rostoucím bohatstvím stal i stavebníkem v krumlovské městské části Plešivec. U pražského stavitele Lazara Krause si objednal stavbu vily (č. p. 286), která svým vzhledem dominovala okolí a působila jako menší zámecké sídlo.

RODINNÁ HROBKA

Už po polovině 19. století byl založen v Českém Krumlově židovský náboženský spolek. V jeho čele působil Ignaz Spiro nejpozději od 70. let 19. století a spolu s dalšími usiloval po desetiletí o ustavení židovské obce. V této době patřili krum-

lovští Židé k náboženské obci v Rožmberku nad Vltavou, kde byly vedeny jejich matriční záznamy a kde byli na tamějším hřbitově pohřbíváni. K ustavení náboženské obce v Krumlově došlo až roku 1893 a Ignaz Spiro stál v jejím čele až do své smrti. Ještě za svého života zřídil zvláštní fond, z něhož byla po jeho smrti financována stavba českokrumlovské synagogy.

Velkým počinem pro krumlovské Židy bylo roku 1891 založení židovského hřbitova, jehož součástí se krátce poté stala i obřadní síň. Mezi prvními pohřbenými byl Ignaz Spiro sám; zemřel 25. října 1894. Spirova rodinná hrobka byla umístěna v ose vstupní brány a obřadní síně

Portrét Ignaze Spira z roku 1894, ŽM v Praze.

a přicházelo se k ní stromovou alejí. Honosný náhrobek ze švédské žuly je členěn na tři díly; v prostředním jsou vepsána jména Ignaze a jeho ženy Sophie, rozené Fischlové, z Myslkovic (28. října 1833–6. května 1916). Do společné hrobky byl ještě tradičním způsobem pohřben Ignazův třetí syn Rudolf (1863–2. června 1925).

Od konce 19. století rodina Spirových objednávala fotografie ve významném místním fotoateliéru Josefa Seidela, jehož negativy se ve značné míře dochovaly. Josef Seidel fotografoval i Rudolfův pohřeb v roce 1925 a svými fotografiemi zachytil i architektonickou proměnu Spirova náhrobku. V následujícím roce byly k náhrobku přistavěny dvě kolmé boční stěny, v nichž se počítalo s uložením celkem osmi uren. Na každé stěně jsou v současnosti pouze tři nápisové desky.

Pravá jihozápadní stěna nese ostatky Ignazova nejstaršího syna Ludwiga Spira (1854–1926), jeho ženy Antonie, rozené Fischlové (1859–1937) a jejich zetě dr. Otty Schwarze (1867–1927). V levé stěně jsou umístěny urny Ignazových synů Emanuela (1855–1928) a Julia (1864–1937). Roku 1967 bylo skutečně uloženo urny Juliova syna Petra Ignaze Spira (1904–1967). Podařilo se mu uprchnout před nacisty do ciziny, působil v britské armádě, avšak po druhé světové válce marně usiloval o návrat do Československa. Můžeme se jen domýšlet, jak silné bylo jeho pouto k Českému Krumlovu a touha vrátit se. Byl jediným členem rodiny Spirových, pohřbeným v poválečné době v krumlovské rodinné hrobce.

Část rodiny zahynula v koncentračních táborech za druhé světové války. V pravé části původního Spirova náhrobku byl *in memoriam* vytesán nápis „Marianne, Walterovi a Dorotee Hellmannovým“ (1919–1942). Marianne, přezdívaná Mizzi (1893–1942), byla nejmladším dítětem Emanuela Spira. V roce 1918 se provdala za advokáta Waltera Hellmanna z Jihlavy a v roce 1919 se manželům narodila dcera Dorotea. Nikdo z této tříčlenné rodiny Hellmannových druhou světovou válku nepřežil. Walter byl v roce 1942 transportován přímo do Lodže, kde zahynul, jeho žena a dcera byly odvezeny do Terezína a poté, se stejným osudem jako Walter, do Malého Trostince. V Treblince zahynula nejmladší dcera Ignaze Spira Ada Reiserová, několik měsíců po svém manželovi Robertovi, který zemřel v Terezíně.

OTEVÍRÁ SE SYNAGOGA!

Osudy dalších českokrumlovských Židů představuje stálá expozice *Svět českokrumlovských Židů* v synagoze v Českém Krumlově. Synagoga, naposledy využívaná jako skladiště kulis zámeckého divadla, byla vrácena městem do vlastnictví Židovské obce v Praze v roce 1997.

Roku 2006 byla uzavřena partnerská a nájemní smlouva s Českokrumlovským rozvojovým fondem (ČKRF), díky čemuž se podařilo získat významnou dotaci z Regionálního operačního programu (fondy EU), která umožnila celkovou rekonstrukci. Provoz a kulturní využití obnovené budovy smluvně i nadále zajišťuje ČKRF, na expozici spolupracovala Matana, a. s. (konceptce expozice Iva Steinová), společně s grafičkou Norou Procházkovou. Slavnostní otevření synagogy se koná 13. května 2013.

IVA STEINOVÁ

JÜDISCHE ALLGEMEINE

Letitým a osvědčeným časopisem Ústřední rady Židů v Německu jsou Židovské obecní noviny, *Jüdische Allgemeine Zeitung*. Poslední slůvko již bylo z titulu dávno vypuštěno a „Jüdische Allgemeine“ se stalo v Německu pojmem, stejně jako je tomu u dalších periodik (podobnost např. s *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, známými dnes jen jako *FAZ*, není náhodná). *Jüdische Allgemeine* jsou týdeníkem s třicetistránkovým novinovým formátem a je obdivuhodné, jak dokážou čtenářům přinášet stále zajímavé články, recenze, reportáže a komentáře. Podívejme se alespoň stručně na dvě témata jistě zajímavá i pro nás.

NAŠE MATKY, NAŠI OTCOVÉ

Pod tímto titulem běžel nedávno ve veřejnoprávní televizi ZDF třídílný seriál, který vyvolal velkou polemiku. Navazuje na ni i Jennifer Nathalie Pyka v úvodníku posledního březnového čísla: „Je spousta možností, jak přibarvit nacistickou minulost. Někteří si vypomáhají tvrzením, že ne vše bylo špatné, některým zase stačí jen jakýsi pohled z tunelu. Jak píše *Die Zeit*, trilogie udělala na publikum velký dojem. To jistě ano, ale nejspíše tím, že je dost selektivní. Hlavními postavami je pět mladých přátel, dva chlapeci se dostanou jako vojáci na východní frontu, z jedné dívky se stane hvězdička v Berlíně, z druhé ošetřovatelka v polním lazaretu. Musí se vypořádat sami se sebou, s válkou, s Rusy. Do toho se hodně střelí, krvácí a umírá, nakonec se ale všichni poddají. Žádný odboj, žádná alternativa. Film ukazuje druhou světovou válku, aniž by naznačil, kam se podělo šest milionů Židů. Válka je vylicena na frontě i v diktátorském zázemí, ale Židé jsou jaksí mimo. Pátý z přátel je sice židovský mladík, ale jeho role spočívá v tom, že zmizí. S utrpením obou vojáků, vystavených ze všech stran smrti, se to nedá srovnat. Ano, ano, Němci to měli opravdu těžké. Trilogie je tedy odhalením toho, co jsme už dávno vždy tušili – nejen Židé, ale i všichni Němci byli oběťmi Hitlera.“

CÍLEM NENÍ ALIJA

V interview se Marianna Levtořová, zástupkyně Židovské agentury (Sochnutu) pro Německo, zamýšlí nad tím, proč je důležité posílit diasporu. „Těžišťem mé

práce je vedle aliji především program MASA pro ty, kteří chtějí studovat na univerzitách v Izraeli. Také tu pořádám různé semináře a chtěla bych posílit židovskou identitu hlavně u mladých lidí. Procestovala jsem celé Německo a zúčastnila se mnoha diskusí. Největší výzvou jsou mladí Berličané, protože vyrostli zde a už nemluví rusky, jenom německy, k sovětské minulosti rodičů nemají žádný vztah. Trochu jinak je to v Porýní nebo v Hamburku. Zajímám se ale nejen o mladé, pomáhám všem, kteří chtějí udělat aliju, ale nepovažuji to za svůj hlavní úkol. Imigrace do Izraele už není pro nás prioritou, tím je spíš práce pro židovskou komunitu v Německu. Náš předseda Nathan Ščaranský dokonce zřídil pro tyto účely speciální fond. Nemůžeme vyzývat lidi k emigraci do Izraele, když nemají k židovství žádný vztah. Ten je třeba nejdřív vytvořit, stejně jako vztah k židovskému státu. Nejdříve podpoříme diasporu a pak můžeme mluvit o alije, nikoli obráceně.“

PLOTKES

Noviny se nevěnují jen seriózním tématům. „Plotkes“ znamená v jidiš „Drby“ a tahle rubrika z poslední strany tomu odpovídá. Ale není to jen obyčejný bulvár. Posuďte sami:

Adam Sandler nemá u kritiků žádný respekt. Již podruhé si herec (47) vysloužil za svůj výkon antioscara, cenu Zlatá malina. Tentokrát to bylo za roli ve filmu *Můj otec je šílenec*. Vloni získal anticenu za produkci filmu *Jack a Jill*.

Drew Barrymoreová musela přinést velkou oběť, aby mohla přestoupit k judaismu. Hollywoodská herečka se vdá za Williama Kopelmana a nechává si před svatbou chirurgicky odstranit svých šest tetování. Jak říká, je to proto, aby mohla být po smrti pohřbena vedle muže na židovském hřbitově. Její ozdoby sestávají mimo jiné z kytky na pravé hýždě, motýla na břicho a kříže na lýtku.

Gérard Depardieu ztvární v novém filmu bývalého prezidenta Mezinárodního měnového fondu Dominiquea Strausse-Kahna. Natáčet se bude v New Yorku a scénář se inspiroval aférou s hotelovou pokojkou.

(Internetovou verzi *JA* najdete na adrese: www.juedische-allgemeine.de.)

TOMÁŠ KRAUS

BAŠEVI A KROKUSY

Příští rok tomu bude 380 let, co zemřel v Mladé Boleslavi Jakob Baševi z Treuenburgu, výjimečně schopný finančník, obchodník, primas pražské židovské obce, první nobilitovaný Žid v monarchii, poradce tří českých králů... Před jedním utekl pod ochranu Albrechta z Valdštejna. S ním také padl, ale ještě předtím, jak konstatuje profesor Josef Janáček ve své velké valdštejnovské monografii (1978), stihl stát se jedním z hlavních strůjců prosperity jičínského kraje.

Jméno jedné z největších, i když kontroverzních osobností českých židovských dějin si vypůjčilo občanské sdružení Baševi, působící na Jičínsku. Sdružení, které založila v lednu 2002 skupina přátel, se rozhodlo pečovat o židovské památky na Jičínsku a „předávat veřejnosti pokud

Foto Vít Šlechta.

možno co nejucelenější obraz“ o židovské kultuře, náboženství, tradicích a historii židovského národa a Státu Izrael. „Naší snahou je přispívat svojí činností ke zvýšení zájmu veřejnosti o židovské památky a tím i k rozvoji cestovního ruchu v regionu Českého ráje a okolí,“ slibují trochu úřednickým jazykem na svém webu. Konkrétní práce sdružení má ku prospěchu věci jiný styl a přehled více než desetileté činnosti překvapí počtem akcí, jejich kvalitou i rozsahem; působnost některých díky originálnímu a nosnému nápadu daleko přesahuje rámec kraje.

Patří k nim i dvě akce z poslední doby. Při happeningu *Pamatuj* (rozumí se na oběti hromadné vraždy vězňů tzv. rodinného tábora v Osvětimi v roce 1944) zpívalo letos v březnu více než 30 českých a moravských vokálních souborů na náměstích svých obcí *Šema Jisrael*, *Hatikvu* a *Kde domov můj*, tedy písně, které podle tradice zpívali vězni, když šli na smrt. Loni se Baševi rozhodlo na památku zavražděných vysadit dvacet tisíc žlutých krokusů jako symbolů židovské hvězdy. Letos se k nim připojilo 34 škol na Jičínsku a Semilsku. red

NĚKOLIKRÁT ZAPOMENUTÝ JOHANNES URZIDIL

Vyšel sborník z konference v Ústí nad Labem

„Poprvé jsem se dočetl o Johannesi Urzidilovi v polovině 90. let, když mi teta, pocházející ze severních Čech, dala knihu *Böhmische Dörfer – Putování opuštěnou literární krajinou* od Jürgena Serkeho. Začal jsem shánět v antikvariátech knihy zapomenutých německých autorů z Čech a Moravy, a protože mě nejvíce zaujal Urzidil, zůstal jsem mu věrný,“ vzpomíná germanista a literární vědec Klaus Johann z Münsteru. Po promoci se systematicky věnoval přípravě kritického vydání Urzidilových souborných spisů a získal ke spolupráci více než šedesát odborníků. Především specialisty na Urzidilovu tvorbu – pražského rodáka a emeritního profesora na amerických univerzitách Petera Demetze a dlouholetého vedoucího pracovníka Goethova institutu Gerharda Trappa. Plánované spisy v deseti svazcích se dosud nepodařilo v Německu a Rakousku z finančních důvodů vydat.

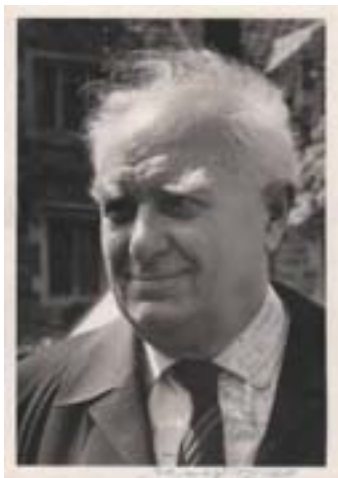
Klaus Johann byl jedním z organizátorů 3. mezinárodní konference o Johannesi Urzidilovi, která proběhla v Ústí nad Labem v roce 2010. Této konferenci k 50. výročí Urzidilova úmrtí předcházela mezinárodní sympozia v Římě (1984) a v Praze (1995).

PRAŽSKÝ SPISOVATEL, PUBLICISTA, VĚDEC A PŘEKLADATEL

Život Johanneše Urzidila (1896 Praha–1970 Řím) je typickým příkladem tragického osudu pražských německých spisovatelů, kteří byli až na tři výjimky – R. M. Rilkeho, Paula Lepina a Heddy Sauerové, manželky významného germanisty Augusta Sauera – Židé. Urzidilova matka, ovdovělá česká Židovka, musela před manželstvím s Urzidilovým otcem nechat pokřtít nejen sebe, ale i všech svých sedm dětí. Zarytý německý národovec Urzidil se po manželčině smrti oženil s českou vlastenkou a přiměl svého syna, aby se naučil mluvit dobře česky.

Během studia germanistiky, slavisti-

ky a dějin umění se Johannes Urzidil spřátelil s malíři ze skupin Osma a Tvrdošíjn, o kterých pravidelně publikoval. V jeho soukromé sbírce byly obrazy Jana Zrzavého, Václava Špály, Karla Čapka, ale také rytiny Václava Hollara, jemuž věnoval později monografii (*V. H., barokní mědirytec*, 1936). Mladý básník a překladatel se po smrti svého antisemitského otce oženil s básničkou Gertrudou Thiebergerovou (1898–1977), dcerou z rabínské rodiny,

Johannes Urzidil. Foto archiv.

jejíž bratr byl Kafkovým učitelem hebrejštiny (1922). Zároveň nastoupil na místo tiskového rady německého vyslanectví v Praze, které musel kvůli svému židovskému původu později opustit (1934). Od tohoto data až do dramatického útěku před gestapem na konci června 1939 prožili manželé Urzidilovi většinu času ve Zvonkové na Šumavě. Ve skromném zavazadle převážel germanista Urzidil přes hranice vedle zfalšovaných osobních dokumentů podklady pro další práci na monografii *Goethe v Čechách* (první studie vyšla ve Vídni v roce 1932, rozšířená vydání následovala teprve v letech 1962 a 1965). Urzidilovi žili krátce v Anglii, odkud se jim podařilo přesídliť do USA, kde se natrvalo usadili. Johannes Urzidil udržoval přátelské styky s Eduardem Benešem a exilovou vládou, pro jejíž periodika psal až do roku 1943, kdy Beneš uve-

řejnil svůj záměr o vysídlení Němců. Obtížné finanční podmínky a zdravotní nesnáze provázely Urzidilovu emigraci až do získání stálého místa v rádiu Hlas Ameriky (1951), které bohužel díky politickým problémům s mccarthismem opět ztratil. K obratu došlo až v roce 1956, kdy Urzidil získal švýcarskou Veillonovu cenu, po které následovala další čestná uznání a jeho dílo se mohlo konečně vrátit do Evropy. Ačkoli Urzidil napsal dvě třetiny svých prozaických a vědeckých prací v USA, jeho tématy zůstaly převážně Čechy a Praha. Urzidilova popularita přechkala bohužel jen krátce jeho nečekané úmrtí při jedné z evropských cest (1970).

ZNOVU OBJEVENÝ URZIDIL

Paměť na znovu zapomenutého Urzidila osvěžovaly všechny tři konference. V Římě a v Praze byly odhaleny pamětní desky, v Římě bezprostředně po konferenci (1984) a v Praze po vydání sborníku *Böhmen ist überall* (Čechy jsou všude, s českým a anglickým resumé, 1999) na bývalém Akademickém gymnáziu, Na Příkopě 16, kde je také deska R. M. Rilkeho. Následovaly nové překlady, mezi nimi i první český (*Hry a slzy*, 1985 a 1988). Po sametové revoluci začaly další Urzidilovy překlady do češtiny vycházet v Praze, v Horní Plané a v Českých Budějovicích, kde byla založena Společnost J. Urzidila (2005).

Z konference v Ústí nad Labem byl vydán rozsáhlý sborník s 31 příspěvky od 33 autorů a autorek z osmi zemí, kteří analyzovali a komentovali Urzidilovy životní osudy a erudovanou tvorbu básníka a prozaika, literárního a uměleckého kritika, politického žurnalisty a autora vědeckých esejů a monografií. V titulu této vynikající publikace editoři použili Urzidilovu oblíbenou slovní hříčku „hinternational“ (za všemi národy), kterou charakterizoval svou národnost československého občana z německo-česko-židovské rodiny.

HELENA KANYAR BECKER, Basilej

Johannes Urzidil (1896–1970). Ein „hinternationaler“ Schriftsteller zwischen Böhmen und New York. Hrsg. von Steffen Höhne, Klaus Johann und Mirek Němec (*Intellektuelles Prag im 19. und 20. Jahrhundert, Bd. 4*), Köln, Weimar, Wien: Böhlau Verlag 2013, 597 stran.

IZRAEL: Obama v novém světle

Barack Obama navštívil Izrael ke konci března, ale dozvuky té cesty se mediálně rozebíraly ještě v dubnu. Byla to vůbec první oficiální návštěva současného prezidenta USA ve Svaté zemi (soukromě, ještě jako prezidentský kandidát, tam byl v roce 2008). Trvala tři dny, což je nadstandard. A ukázala Obamu Izraelcům v novém světle – jako sice poněkud chladného lídra, ale zároveň jako státníka, který se řídí svou racionalitou.

ZAVOLEJTE DO TURECKA

Když byl Obama zvolen, Izraelci nevěděli, co od něho lze čekat. Afroameričan v Bílém domě, politik levicově liberálního ducha, který v 80. letech ovládal americké univerzity, přece musí být fanouškem třetího světa (jehož ikonou jsou utlačovaní Palestinci) a odpůrcem agresivního Západu (jehož strašákem je Izrael). Intelektuálové tohoto typu vystupují zásadně proti antisemitismu, zapáleně bojují proti holokaustu, ale přitom se navážejí do Izraele jako do kolektivního Žida. Obamova návštěva tyto obavy, pokud ještě nějaké byly, rozptýlila.

Barack Obama není fanouškem Izraele, necítí s ním historickou či ideovou spjatost, a proto vzhledem k němu nemá ani zvláštní ambice. Což může být ve prospěch věci, jak se ukázalo. Obama – na rozdíl od předchůdců Bushe staršího, Clintona a Bushe mladšího – nechce završit kariéru jako ten, kdo přivede Izraelce a Palestince k mírové dohodě na spektakulárním summitu někde v Camp Davidu. Ne, řídí se zájmy Ameriky už netoužící být čteníkem světa a zásadní agendu, kterou dříve řešila sama, raději přenechává spojencům. Když Obama hovořil s izraelskými a palestinskými lídry, nezkoušel je dotlačit k nějakému průlomů, ale spíše respektovat, že je to na nich samotných.

Vlastně jediné překvapení přinesl až samotný závěr návštěvy, když Obama zprostředkoval telefonát mezi premiérem Benjaminem Netanjahuem a jeho tureckým kolegou Recepem Tayyipem Erdoganem. „Bibi“ vyjádřil politování nad eventuálními omyly při zadržení turecké lodi Mavi Marmara, které mohly vést ke ztrátě lidských životů (devět tureckých občanů zabitých 31. května 2010, kdy se loď vypravená islamistickými aktivisty pokoušela prorazit blokádu Gazy). Nabídl i odškodnění rodinám

zabitých. Na první pohled to může vypadat jako vyřešení incidentu, jakých Izrael zažil více. Jenže toto nebyl řadový incident, ale událost, která vedla ke zmrazení izraelsko-tureckých vztahů.

Obama tím krokem ukázal, oč mu jde. Jeho prioritou není ceremoniální setkání na trávníku před Bílým domem, kde si Netanjahu podá ruku s palestinským lídrem Abbásem. Důležitější je pro něj fungování v regionu, jehož stabilitu už dva roky podráží šířící se „arabské jaro“. Pokud je Turecko jediným spojencem Izraele a jediným členem NATO v muslimském světě (a z toho titulu v posledních třech letech podráželo zájmy Izraele v NATO), Obama chce izraelsko-turecké spojení oživit. Je to v zájmu americkým, ale též izraelským: Po tři roky Ne-

Barack Obama a Simon Peres. Foto archiv.

tanjahu odmítal „omluvu“ (myšleno už za samotnou sebeobranu vojáků napadených na lodi Mavi Marmara) a Erdogan zase odmítal cokoli jiného (ještě přidával další požadavky). Přitom smír, který teď pomohl „proštouchnout“ Obama, žádal právě v zájmu židovského státu celý bezpečnostní establishment Izraele – bývalý ministr obrany Ehud Barak, náčelník štábu Benny Gantz i šéf Mosadu Tamir Pardo.

KDYŽ SE ŘEKNE TAMAR

Obamova návštěva byla zajímavá, ukázala leccos do budoucna, přesto nebyla mediálním trhákem ani v Izraeli. Možná i proto, že pro Izrael už Amerika není takovou oporou, jakou bývala (kdo si dnes vzpomene na letecký most s přísunem amerických zbraní za jomkipurové války před čtyřiceti lety?). V poslední době se mění USA, ale ještě více Izrael. Pro ilustraci uvedme pár detailů z posledního měsíce, které sice netvoří hlavní zprávy

v novinách, ale dohromady skládají mozaiku obrazu sebevědomého Izraele, méně závislého na „vnějším světě“.

Ačkoli v lednových volbách oslabil Likud, Benjamin Netanjahu sestavil vládu (svou celkem už třetí) s velmi silnou pozicí. Obejde se bez tradičních náboženských stran, opírá se o pravici široké škály – od „Rusů“ (Bejtejnu Avigdora Liebermana) přes liberály (Ješ atid Jaira Lapida) až po „jestřáby“ blízké osadníkům (Židovský domov Naftaliho Bennetta).

Je to vláda sekulární (chce zrušit výhody pro charedim ve vojenské službě a odvodcích daní) a ekonomicky liberální. Ať má proti „Bibimu“ kdokoli cokoli, neupřem, že hospodářsky si vede dobře. Jak píše *Jediot Achronot*, Izrael je jedinou zemí Západu snižující státní dluh. Před dvaceti lety překračovalo zadlužení 100 procent hrubého domácího produktu. Předloni obnášelo už jen 74,1 procenta a loni kleslo na 73,5

procenta HDP. V době, kdy stoupá zadlužení USA, Japonska, Británie, Francie i Německa, v Izraeli nejen klesá, ale dokonce se blíží limitnímu kritériu pro eurozónu (60 procent), které se však v evropské praxi nedodrhuje.

Začátkem dubna Izrael zahájil těžbu zemního plynu z podmořského ložiska Tamar. Ocitá se tak v úplně nové situaci.

Stát, který vždy závisel na dovozu fosilních paliv, začíná uvažovat, kam by je sám mohl vyvážet. (Podmořským plynovodem do Turecka? Prosadí-li se Obamou naordinovaný smír, je to reálná myšlenka.) Přitom ložisko Tamar bylo objeveno teprve v roce 2009, takže komerční produkci zahájilo pouhé čtyři roky poté. To ilustruje sílu ekonomického a technologického rozvoje.

Začátkem dubna bylo též úředně sděleno, že počet Izraelců překročil 8 milionů a izraelských Židů 6 milionů. Čísí z toho jasná symbolika: 6 milionů Židů bylo zavražděno za holokaustu, 6 milionů jich žije v Izraeli – to dokládá oprávněnost myšlenky bezpečné národní domoviny pro Židy. (Žije v ní už 43 procent světového Židovstva, takže symbolem diaspory jsou teď spíš Arméni či Irové.) Ale pro Izrael je důležitější jiná informace – žije v něm už více Židů než v USA (5,5 milionů). I z toho čerpá sebevědomí.

ZBYNĚK PETRÁČEK

50 BACHAŘŮ ...a další události

/Vybráno z českého tisku/

Pod titulkem „Také Neruda podlehl“ recenzovaly Literární noviny (18. 4.) sborník z konference zabývající se antisemitickými názory českého klasika. ■ „Byl to fascinující zážitek... proto, že se tam solidarizují židé (sekulární i ultraortodoxní) s muslimy, hinduisté s Číňany, zazobanci s batůžkáři...“ popisuje redaktor LN (26. 3.) svůj zážitek z miniaturní „kuřácké kukaně“ na letišti v Curychu. ■ Velký portrét Hannah Arendtové publikoval týdeník Reflex (11. 4.) v rubrice Causa. ■ Nový památník Spravedlivým mezi národy a obětem holocaustu byl odhalen v centru Tršic na Olomoucku; připomínat má mj. příběh zdejší židovské rodiny Wolfových. „Větší část nákladů uhradila

Komise Spojených států pro zachování amerického dědictví v zahraničí, zbytek pokryly peníze od Židovské obce Olomouc a olomouckého hejtmanství.“ (Nové Přerovsko, 19. 4.) ■ „Otec nebyl jen symbolem nejlepšího fotbalisty, nejlepšího střelce na světě, ale zároveň synonymem čestnosti. Ne že jen třeba přímo odmítl nacisty, ale že pomáhal i jiným lidem,“ vzpomíná syn Josefa Bicana. (Pražský deník, 30. 3.) Pomohl například Josefu Lauferovi, ve své době velmi populárnímu sportovnímu reportérovi, kterému hrozil koncentrační tábor. „Otec měl známé mezi Němci a hlavně Rakušany, kteří seděli na různých úřadech a měli jakousi možnost zasahovat do pořádku.“ ■ Podle autora článku „Pohádka o Otovi“ (MFD, 30. 3.) nadávka nejmenovaného českého hokejisty na olympiádě v Innsbrucku („Drž hubu, ty zrasnej Žide!“) odstartovala maniodepresivní psychózu spisovatele Oty Pavla. „Oto... dábel pořád žije a těší se dobrému zdraví,“ vzkazuje autor spisovateli, který zemřel před 40 lety (31. 3. 1973). ■ Média (např. Deník.cz, 22. 4.) zaznamenala archivní objev holandské studentky historie, podle něhož po válce amsterodamské úřady požadovaly po Židech vracejících se z koncentráků zaplatit zpětně nájem. ■ Časopis pro dívky Katka (22. 4.) pod titulkem „Modrooký idol“ připomíná mj., že otec slavného

amerického herce Arthur Samuel Neumann „byl sice pokrevním Židem, ale praktikoval křesťanskou víru. Přesto se později sám Newman za Žida považoval.“

■ Článek publikovaný v i60.cz (22. 4.) dokládá, co slibuje jeho titulek: „Ljuba Hermanová. Holka s čertem v těle, která žila neustále naplno.“ (Herečka a zpěvačka jako dcera Žida „prošla půlroční internací v jedné podbabské cihelně“.) ■ „Slavia byla sice bídná, ale naprosto ubohý byl bývalý spartánský brankář Marek Štěch, působící dnes v Anglii. V průběhu derby napsal na Twitteru: *Slavie, zasraný židi. Nebo: Jude Slavie, Jude Slavie.* Druhý den se brankář za vlastní ohavnosti omluvil,“ komentuje MFD

(15. 4.) poslední derby Sparta vs. Slávie. ■ Podle Efortbalu.cz (16. 4.) je ale pokřik „Jude Slavie“, běžný na českých stadionech, „historický nesmysl: pražští Židé fandili většinou Spartě“. Autor to dokládá na románu Karla Poláčka *Muži v offsidu*. ■ Český velmistr Jan Smejkal vzpomíná, jak kdysi poznal budoucího mistra světa a Putina odpůrce Kasparova: „Přišel nějaký mladík, naklonil se nad šachovnici a začal kmitat s figurkami. Remíza, poví-

dá a odchází. Kdo to, k čertu, je? A jak může tak rychle vidět, že pozice je remízová?! Analyzovali jsme dál a vida, měl pravdu.“ Garry Kasparov (pův. jm. Harry Vajnsjtejn) se nedávno dožil 50 let. ■ Česká média připomněla 70. výročí začátku povstání ve varšavském ghettu (19. dubna 1943). Pozoruhodnou úvahu pod titulkem „Dvě povstání, jeden pří-

běh“ napsal pro LN (20. 4.) polský novinář Dawid Wildstein. Připomíná i polské povstání ve Varšavě o rok později. Podle autora byla obě povstání, která „navždy propojila identity obou národů – Židů a Poláků“ vykládána po celá desetiletí až donedávna „zavádějícím způsobem... Komunismus byl vzdor běžnému mínění prolezlý antisemitismem, proto mu připomínání bojů v ghettu nebylo moc po chuti. A varšavské povstání, které bylo dílem antikomunistické polské Armii Krajowe (AK), bylo přímo v rozporu s rudými zakladatelskými mýty. Komunisté konečnou příslušníky AK, kteří přežili válku, masově vraždili.“ ■ MFD (20. 4.) cituje Symbu Rathajsera–Rotema (89), jednoho z posledních žijících bojovníků z ghetta, který dostal nejvyšší polské vyznamenání; v jeho projevu se „mísil vděk Polákům, kteří vyvražďovaným Židům pomáhali, s výčitkami a nepochopením vůči části společnosti, kterou osud Židů nezajímá, či jejich likvidaci dokonce podporovala.“ ■ „Zvyk honění Jidáše patří mezi nejstarší velikonoční české hry. Z původního náboženského obřadu se vyvinula dětská zábava, s popěvkou namířenými proti Jidáši a Židům, kteří ukřižovali Krista Pána.“ Informuje o tom Liberecký deník (30. 3.) a s ním všechny listy Regionu severní Čechy. ■ Příloha LN Orientace (30. 3.) přinesla rozsáhlý rozhovor s překladatelem ze severských jazyků Františkem Fröhlichem (1934), který prožil několik let v terezínském ghettu. ■ Totéž médium o týden později otisklo pod lehce provokativním titulkem „Zapomeňte už konečně na Kafku“ recenzi románu Steve Sem-Sandberga *Ravensbrück*, jehož tématem je život Mileny Jesenské. ■

„Němci vypátrali 50 žijících bachařů z Osvětimi a ženou je k soudu,“ oznámily zpravy.idnes.cz (6. 4.) ■ Památník Terezín navštívilo loni dvě stě třicet tisíc návštěvníků, převážně cizinců. ■ Jihomoravské novinky.cz (2. 4.) zaznamenaly vydání nové knihy Jaroslava

Bránského *Židé z Boskovic*. „Křest knihy uvedl její nakladatel František Šalé.“ ■ „Mikulov býval centrem Židů“ informuje v titulku Nový život – zpravodajský týdeník (4. 4.) a v krátkosti to dokládá. ■ Česká média (např. ČRo-Radiožurnál.cz, 1. 4.) připomněla, že Židé oslavili Pesach.

(tp)

KRESBY JIRÍ STACH

Kalendárium

Pražskou německo-židovskou rodinu Grabových postihl navzdory jejím zásluhám o město, jejímu mecenášství a charitě – díky nimž byla (v roce 1915) povýšena do šlechtického stavu – podobný osud jako většinu jí podobných: téměř úplné zapomnění. V Praze rodinu pamětníkům připomíná už jen reprezentativní vila v Libni (za války tu sídlila Hitlerjugend, pak škola, dnes úřad městské části) a jméno spisovatele a hudebníka Hermanna Graba, jednoho z posledních autorů pražské německé literatury.

Spisovatelova rodina byla v Praze usazena od 18. století, Grabové (jméno nebylo v Čechách nijak vzácné) se od počátku věnovali obchodu s plátnem. První větší podnikatelský úspěch zaznamenal Moritz Grab (1810–1895), který začal používat voskované plátno k výrobě ubrusů, založil rodinnou manufakturu na Pelc-Tyroлке (dnes Praha-Troja) a se synem Hermanem (1843–1900) podnik úspěšně rozšiřoval; na konci 19. století patřil k největším v habsburské monarchii. Počátkem 20. století firma přešla na Moritzovy vnuky Emanuela (1868–1929) a Huga (1872–1937), kteří mj. založili důchodový fond pro své zaměstnance, první svého druhu v Rakousku-Uhersku. Po čase se Emanuel přestěhoval do Vídně a celý podnik převzal dr. Hugo Grab, absolvent filosofie na pražské univerzitě, komerční rada a otec Hermanna Graba.

HERMANN GRAB (plným jménem rytíř Hermann Grab z Hermannswörthu) se narodil před **110 lety, 5. 5. 1903**, v Praze, matka Ella Grabová (1882–1941) se za svobodna jmenovala Blochová. (Není nezajímavé, že rodiče nechali Hermanna a jeho bratra Lea pokřtít, sami však zůstali u své víry.) Studoval filosofii a práva v Praze, Berlíně a Heidelbergu a zároveň hudbu (mj. u Alexandra Zemlinského), kterou pak aktivně provozoval – byl vynikajícím klavíristou, vyučoval hru na klavír, přednášel o hudbě, koncertoval. O hudbě psal do deníku *Bohemie*, v letech 1932–1938 byl hudebním referentem listu *Prager Monatsblatt*. Hudbu vyučoval i v USA, kam emigroval před nacisty, od roku 1941 ve

škole, kterou založil. Vážná nemoc a následná invalidita mu zabránily v návratu do vlasti po skončení války. Zemřel v New Yorku 2. 8. 1949.

Jako prozaik debutoval v roce 1934, za života však vydal jen několik povídek a román *Der Stadtpark* (Městské sady, 1936), záznam citových zmatků dospívajícího chlapce v čase rozpadu patricijského světa pražských Němců. Romantizující kulisy příběhu dodává tehdy rozsáhlý park před pražským (dnes Hlavním) nádražím, místo Grabových dětských her. (A také Werfelových, budoucí spisovatelé byli sousedé v tehdejší Mariánské, dnes Opletalově ulici.) Až posmrtně vyšel soubor Grabových povídek s exulantskou tematikou *Svatba v Brooklynu* (Vídeň 1957), v nichž se několikrát vrací i k Praze. Grabovo dílo je nevelké rozsahem, má však své nesporné kvality: autorův přítel, slavný estetik T. W. Adorno, Graba přirovnával k Proustovi, básník a historik H. G. Adler ho srovnával s Kafkou a připomínal jeho styl, který „snad nemá v německé próze obdoby, zato snad najdeme cosi příbuzného v hudbě Schönbergově či u von Webera“.

Hermann von Grab. Foto archiv.

Před **100 lety, 30. 5. 1913**, se v Podbielku u Dolného Kubína narodil **EDUARD GOLDSTÜCKER**. Literární kritik, historik, publicista, profesor Karlovy univerzity, předseda Svazu čs. spisovatelů (1968), diplomat (naš první ambasador v Izraeli), dvojnásobný exulant (1939–1945 a 1969–1990), komunistický vězeň... Už jen tento výčet naznačuje, jak dobrodružný život ho čekal. Na jeho konci musel od raného mládí přesvědčený komunista prohlásit: „Síla té takřka magické přitažlivosti [komunismu] je dnešním mladým lidem nepochopitelná a nevysvětlitelná; i mně (...) připadá, jako bych jí nebyl prošel já, nýbrž kdosi jiný.“ Zemřel 23. 10. 2000 v Praze.

V květnu mají svá jubilea i další osobnosti, z nichž připomínáme alespoň tři. Spisovatel **EGON HOSTOVSKÝ** (23. 4. 1908 Náchod – 7. 5. 1973 Montclair, USA) – **105 let a 40 let**. Filozof a spisovatel **FRIEDRICH THIEBERGER** (12. 11. 1888 Golčův Jeníkov – 30. 5. 1958 Jeruzalém) – **55 let**. Hebraista, pražský rabín **SAUL ISAAC KÄMPF** (1818 Lešno – 1892 Praha) – **195 let**.

RADEK AUBRECHT, tp

O POVSTÁNÍ

U příležitosti 70. výročí povstání ve varšavském ghettu se v polské metropoli konala řada oficiálních i méně oficiálních událostí. K těm druhým patřila beseda polského státníka, historika a spisovatele, bývalého ministra zahraničí a – což bylo pro tuto chvíli nejvýznamnější – účastníka bojů za druhé světové války, osvětimského vězně a vůdčího představitele Rady pro pomoc Židům (Żegoty) Władysława Bartoszewského s novináři. Bartoszewski se narodil roku 1922 a díky tomu, že jeho otec dostal státní byt v ulici na pokraji židovské čtvrti, strávil dětství mezi židovskými dětmi, dokonce se naučil jidiš. V září 1940, to mu bylo osmnáct, se po náhodné nacistické razii dostal do Osvětimi. Za rok, po intervenci Červeného kříže, byl propuštěn a brzy poté se zapojil do práce pro polské podzemí, pro Żegotu. Působil tu mj. jako spojka mezi výběrem a dvěma židovskými představiteli, kteří žili v úkrytu na árijské straně, A. Bermanem a L. Feinerem.

Bartoszewski na besedě hovořil o svých zkušenostech s tím, jak Varšavané pomáhali svým židovským spoluobčanům. O své práci v Żegotě řekl např.: „Znal jsem chirurgy, kteří operovali muže, aby jim odstranili obřízku. Někteří pak díky tomu přečkali válku. S pomocí křesťanských kruhů jsem se vypracoval k dobrým výkonům ve shánění dokladů o křtu: že někdo byl pokřtěn 20 let před začátkem války. Fungovalo to v případě žen. Němci nevěřili, že by kněz, státní úředník, dokázal zalhat o křtu. Ale on lhal, protože nenáviděl Němce. Pak jsem se vypracoval tak, že jsem sám dokázal falšovat doklady.“

Rád bych něco zdůraznil: pokládám za velmi důležité, že z 24 tisíc jmen, jež jsou v Jad vašem zapsána jako Spravedliví mezi národy, patří sedm tisíc Polákům (nejen jednotlivcům, ta jména mohou zastupovat celé rodiny a jejich činy vyžadovaly i spolupráci sousedů). Vždycky říkám: Sodoma byla zničena, protože v ní nežilo ani deset spravedlivých.“

Na otázku, jaká je jeho první vzpomínka na povstání v ghettu, W. B. odpověděl: „Povstání nikdo nečekal. Datum určili Němci, protože toho dne vjeli do ghetta s tanky a snažili se odtud dostat lidi. Nevěděli jsme, co se děje v kasárnách, jaké rozkazy přišly z Berlína. Stál jsem v davu před ghettem. Ale byli jsme v neustálém kontaktu s lidmi jako Berman a Feiner. Věděli, co se děje v ghettu, hlavně během prvních dní, protože tehdy ještě fungovaly telefony. Němce nějak nenapadlo, že to je možné, a tak se telefonovalo.“

(Celý rozhovor lze číst na www.tabletmag.com.) přeložila am

DANIEL BOUŠEK

Polemika islámu s judaismem a hebrejskou biblí ve středověku

První část knihy tvoří editorova studie pojednávající o historickém vývoji polemiky, kterou islám od svého vzniku vedl s „vlastníky Písma“, tj. křesťany a především Židy. V průběhu staletí se tato polemika, kterou započal už Korán, soustředila na tři protichůdné a vzájemně se překrývající teze: 1) Židé i křesťané zfalšovali Bibli; 2) islám zrušil předchozí monoteistická zjevení a 3) Bible obsahuje předpovědi příchodu Muhammada a islámu. Výklad je založen na rozboru děl dvou předních islámských autorů: andalusského literáta a teologa Ibn Hazma a židovského konvertity k islámu Samaw'ala al-Ma'rib'ho.

Druhá část obsahuje komentované překlady tří děl těchto autorů: pasáž o judaismu z *Knihy pojednání o náboženstvích, sektách a herezích a Polemiky s Židem Ibn al-Nagrīlou* od Ibn Hazma, a dále spis Samaw'ala al-Magribiho *Umlčení Židů*, zahrnující kromě polemiky i autobiografické líčení Samawalovy cesty ke konverzi.

Vydalo nakl. Academia v Praze roku 2013. 452 stran, dop. cena 455 Kč (v e-shopu nakladatelství s 20% slevou).

STEVE SEM-SANDBERG

Chudí v Lodži

Do malého lodžského ghetta ve čtvrti Baluty, které sloužilo „konečnému řešení židovské otázky“ v letech 1940–1944, soustředili za války nacisté na dvě stě tisíc Židů, z toho pět tisíc lidí z Čech. Autor provází čtenáře životem tohoto města ve městě a historická fakta, čerpaná z dokumentů, mistrně dotváří románovou imaginací. Kniha se stala celosvětovým bestsellerem. V českém překladu vychází již podruhé.

Vydalo nakl. Paseka v Praze roku 2013. Ze švédského originálu přeložila Dagmar Hartlová. 512 stran, dop. cena 299 Kč (v e-shopu Paseky 239 Kč).

RUDOLF FIŠER

Třebíč – Příběhy židovských familiantů

Třebíčský historik Rudolf Fišer v této výpravné publikaci zúročil své dlouholeté studium archivních dokumentů. Čtenář tedy může prostřednictvím jednotlivých osudů historicky doložených obyvatel trebičského židovského ghetta nahlédnout do nelehkého života židovské komunity v 18. a 19. století. Kniha je doplněna fotografiemi Pavla Heřmana.

Pro Městské kulturní středisko vydalo nakladatelství Fibox v Třebíči r. 2013. Publikaci lze zakoupit v trebičských informačních centrech i na pultech knihkupectví. 225 stran, 120 fotografií, dop. cena je 330 Kč.

KNIHY VÝSTAVY UDÁLOSTI

VÍDEŇ: FOTOGRAFIE

SAULA LEITERA

■ Ve vídeňském Uměleckém domě (Kunst Haus Wien) je do **26. května** přístupna výstava fotografií amerického židovského umělce Saula Leitera. Leiter (nar. 1923) pochází z rodiny talmudského učence a v mládí studoval rabínský seminář. Ve 23 letech odešel ze školy a rozhodl se pro uměleckou dráhu. Svými abstraktními snímky a vynalézavými kompozicemi se stal se jedním z nejoriginálnějších amerických fotografů. Více informací o výstavě naleznete na adrese www.kunsthawien.com.

KONCERT JIDIŠ PÍSNÍ

■ Zpěvačka **Hana Frejková** zve na další (již 15.) koncert jidiš písní v pražském Divadle v Dlouhé. Koná se dne **19. 5.** od 20.00. Dále účinkují: Slávek Brabec (akordeon), Milan Potoček (klarinet) a Mariana Borecká (zpěv).

SYNAGOGA TURNOV

■ Dne **9. 5.** v 17 hodin se na ženské galerii synagogy koná vernisáž výstavy mandal **Věry Sufiji** pod názvem *Srdce na dlani*. Výstava je přístupna denně od 9 do 17 hodin do konce července. Jste srdečně zváni!

MEDAILON K VÝROČÍ ŽIDOVSKÉHO KNIHTISKU

■ Pětisté výročí dokončení první hebrejsky tištěné knihy v prostoru střední a východní Evropy jsme si připomněli na sklonku minulého a na počátku tohoto roku: pražské Židovské muzeum vydalo monografii *Hebrejský knihtisk v Čechách a na Moravě* a uspořádalo unikátní výstavu vzácných tisků (viz *Reh* 1, 2/2013). K výročí nyní v limitovaném počtu razí Pražská mincovna stříbrný medailon, jež navrhl výtvarník Jan Smrž.

Na lící straně medaile je uveden motiv signetu tiskaře Jehudy Levy Schedela podle vyobrazení v tisku Mordechaje Jaffeho: *Levuš ha-ora*. V opisu je hebrejsky: „500 let hebrejského knihtisku v Praze“ a ve spodní části se nachází sedmiramenný svícen jako tradiční symbol judaismu. Na rubové straně je výtvarná kompozice na motivy ilustrace (kolorovaného dřevorezu) z knihy *Seder zmirot* – Pořad šabatových písní a požehnání po jídle. V opisu je česky stejný text jako na lící straně. Kompozici doplňuje dole Davidova hvězda jako symbol židovství.

Medaile má průměr 37 mm, váží 31,1 gramu, její aktuální cena je 1590 Kč. *jt*

KONFERENCE DAVID GANS ČTYŘI STOLETÍ POTÉ

■ Mezinárodní konferenci s názvem *David Gans (1541–1613) čtyři století poté: odkaz raně moderního židovského historika a vědce* o významném pražském židovském učenci pořádá Pražské centrum židovských studií při FF Univerzity Karlovy, Centrum judaistických studií Kurta a Ursuly Schbertových při Univerzitě Palackého v Olomouci a Institut judaistiky Martina Bubera při Univerzitě v Kolíně nad Rýnem. Konference probíhá díky podpoře Fritz Thyssen Foundation. Přednášky se konají v angličtině, v prostorách FF UK, Palachovo nám. 2 (hlavní aula, č. 103 a historický kabinet, č. 201) a jsou přístupné veřejnosti. K zaslání informací se lze zaregistrovat na adrese pav.sladek@gmail.com. Jste srdečně zváni.

RÁMCOVÝ PROGRAM KONFERENCE

Čtvrtek, 23. května

■ 18.00: Stephen Burnett (University of Nebraska – Lincoln): *Křesťanský hebraismus: raně moderní úspěch, který nikdo nečekal* (Oddělení pro vzdělávání a kulturu ŽMP)

Pondělí, 27. května

■ 9.00: Zahájení konference v aule Filozofické fakulty, Palachovo nám. 2, č. 103;

■ 9.30: *David Gans jako pražský židovský historik*. Rachel Greenblatt (Harvard University), Joseph M. Davis (Gratz College); Abraham David (Hebrew University, Israel); Carsten Wilke (Central European University in Budapest), Martin J. Wein (New York University a Tel Aviv University).

■ 14.00: *David Gans a tištěná kniha*. Elchanan Reiner (Tel Aviv University), Olga Sixtová (Praha), Pavel Sládek (Karlova Univerzita v Praze), David Sclar (City University of New York).

Úterý, 28. května

■ 9.00: *Gans jakožto vědec*. Y. Tzvi Langermann (Bar-Ilan University), Abraham Melamed (University of Haifa), Jeremy Brown (George Washington University), Sacha Stern (London University College).

■ 18.00: *David Gans mezi křesťany a židy*. Joanna Weinberg (University of Oxford).

Středa, 29. května

■ 9.00: *Prameny a recepcie Gansova díla*. Stephen Burnett (University of Nebraska – Lincoln), Daniel J. Lasker (Ben Gurion University of the Negev), Gad Freudenthal (Université de Genève), Maoz Kahana (Hebrew University).

■ 11.30: *Kulatý stůl a závěrečné slovo*. Jiřina Šedinová (Karlova Univerzita v Praze)

Čtvrtek, 6. června

■ 18.00: Jiřina Šedinová a Pavel Sládek: *Jak změnila pražská konference pohled na Davida Ganse?* (Oddělení pro vzdělávání a kulturu ŽMP).

ŽIDOVSKÁ OBCE PRAHA

(Maiselova 18, Praha 1)

Káva o čtvrté

■ V pondělí **6. 5.** od 15.30 uvítáme na Kávě fenomenálního kytaristu a ikonu skupiny Blue Effect, ale také pedagoga a skladatele **Radima Hladíka**. Připravil a moderuje: Honza Neubauer.

Koncert v Jeruzalémské synagoze

■ Ve středu **29. 5.** v 18.00 se v Jeruzalémské synagoze (Jeruzalémská ul., Praha 1) koná zahajovací akce cyklu varhanních koncertů. Účinkuje Jaroslav Tůma, program: Felix Mendelssohn-Bartholdy, Paul Hindemith, Bohuslav Martinů, Joseph Gabriel Rheinberger. Vstupné dobrovolné.

Ohlédnutí v čase

■ V Jeruzalémské synagoze je do konce června k vidění výstava fotografií **Pedra Rotha**, zajímavého argentinského umělce narozeného roku 1938 v Budapešti. Výstava je pořádána ve spolupráci ŽOP, Velvyslanectví Argentinské republiky v ČR a Ústavu jazykové a odborné přípravy UK v Praze.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽM V PRAZE**

(Maiselova 15, Praha 1, 3. patro)

■ Není-li uvedeno jinak, začínají programy v 18.00 a vstupné na ně činí 30 Kč.

■ 6. 5.: **Písně beze slov**. Koncert klavíristky Anety Majerové a kytaristy Davida Dorůžky, během něhož zazní díla pro sólový klavír Felixe Mendelssohna-Bartholdyho, sólová kytara na téma tradičních židovských písní, ale i úpravy pro klavír a kytaru skladeb Kurta Weilla nebo Isaaca Albénize. Vstupné 60 Kč.

■ 13. 5.: **Od Židů k Rakušanům: Židé, antisemitismus a kultura mezi světovými válkami**. Anglicky (bez tlumočení) pronesená přednáška prof. Lisy Silvermanové z University of Wisconsin-Milwaukee, autorky stejnojmenné knihy, která se zaměří na otázku, jak se sílící identifikace lidí, míst i událostí jako „židovských“ na úsvitu rozpadu Rakouska-Uherska podepsala na rakouském kulturním dědictví. Přednáška se koná ve spolupráci s New York University v Praze. Vstup volný.

■ 20. 5.: **Izrael po 65 letech**. Do diskuse, která se koná k příležitosti 65. výročí vzniku Státu Izrael, přijali pozvání velvyslanec Státu Izrael v ČR J. E. Yaakov Levy, hlavní analytička Prague Security Studies Institute Irena Kalhousová a Jan Zouplna z Orientálního ústavu (v češtině a angličtině se simultánním tlumočením). Vstup volný.

■ 21. 5.: **Cizinec hledá své místo ve světě**. Hronovský rodák Egon Hostovský (1908–1973) patří k největším postavám české

**KULTURNÍ
POŘADY**Saul Leiter: *New York*, 1960.

literatury 20. století. Bohemista Vladimír Papoušek podává v knize *Žalmy z Petfieldu* (Akropolis, 2012) ucelený obraz díla tohoto prozaika, novináře a diplomata. S autorem a Hostovského dcerou, překladatelkou Olgou Hostovskou-Castiellovou, se nad osudy spisovatele zamýšlí Petr Brod. Kniha bude na místě k prodeji.

■ 23. 5.: **Křesťanský hebraismus: raně moderní úspěch, který nikdo nečekal**. Anglicky (bez tlumočení) pronesená přednáška prof. Stepheny Burnetta, odborníka na křesťanský hebraismus, zaměřená na zrození a rozvoj tohoto fenoménu v 16. a na počátku 17. století. Vstup volný.

■ 27. 5.: **Templářská architektura v Izraeli**. Z cyklu přednášek o izraelské architektuře, v níž nás Daniel Ziss seznámí s příběhem německých templářů v Palestině 19. a 20. století a jejich málo známým architektonickým jazykem. Tento příběh nás zavede do Jeruzaléma, Jaffy nebo Haify, ale mimo jiné se podíváme i do prvního jeruzalémského pivovaru nebo haifské pobočky Hitlerjugend.

■ 29. 5. v 19.00: **Ulpan uvádí...** Hostem večera pořádaného Ulpanem Praha je izraelský výtvarník a zároveň kuchař jedné z vyhlášených pražských vegetariánských restaurací Noam Darom. Řeč bude o zvláštích izraelské kuchyně, chybět nebude ani malá ochutnávka. Vstup volný.

■ 30. 5.: **Judaismus a bioetika**. Pořad z cyklu diskusí o judaismu a moderní společnosti, který se zaměří na otázky spojené s lékařskou etikou, jako jsou eutanazie, interrupce, umělé oplodnění apod. Diskutovat budou rabín David Peter a přednosta Ústavu etiky na III. lékařské fakultě UK v Praze Marek Orko Vácha. Moderuje psychiatrička Silvia Nürnbergerová.

■ **Nedělní program pro děti a jejich rodiče**: 12. 5. ve 14.00: **Lviček Arje a desatero přikázání**. Dílna o desateru a svátku Šavuot. Prohlídka: Klausová synagoga. Jednotné vstupné 50 Kč.

■ Výstava v prostorách OVK: **Mozaika**: Výstava prací žáků Lauderových škol, výstavu je možné zhlédnout do 24. 5. Otevřeno po–čt 10–15.00, pá 10–12.00 a dále během večerních programů a po domluvě.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽMP V BRNĚ**

(tř. Kpt. Jaroše, Brno)

■ Není-li uvedeno jinak, začínají programy v 18.00 a vstupné na ně činí 30 Kč.

■ 2. 5.: **Rabínské soudy a procesní pravidla židovského soudnictví**. Závěrečná přednáška brněnského rabína Šlomo Kučery z cyklu *Vybraná témata z židovského soukromého práva*.

■ 7. 5. v 17.00: **Vedem – cesta terezínských kluků stále pokračuje**: vernisáž výstavy, která představuje nejen život dětí v terezínském ghettu, ale i vývoj samosprávy v Domově 1 a jednotlivé rubriky časopisu *Vedem* s nejzajímavějšími texty. Součástí expozice jsou také aktivity dnešních mladých lidí v rámci projektu Terezínská štafeta (www.terezinskastafeta.cz). Vstup volný.

■ 19. 5. v 10.30.: **Jak se žilo v biblických dobách... obchodníkům**. Nedělní dílna pro rodiče s dětmi od 5 let o tajuplném světě starověkého obchodu. Vstupné 30 Kč.

■ 28. 5.: **Franz Kafka a film**. Přednáška filmového kritika, historika a publicisty Mgr. Martina Jirouška nabízí setkání s Kafkovými oblíbenými filmy a nejpozoruhodnějšími adaptacemi jeho díla od hraneho filmu až po animaci.

■ 30. 5.: **Vývoj židovského osídlení na Moravě: Vypovězení z moravských královských měst**. Přednáška Mgr. Pavla Kocmana. Pozornost bude věnována nejen vztahu moravských Židů k husitům v období husitských válek, ale i vypovězení Židů z moravských královských měst.

SYNAGOGA A TRASA DEPORTACÍ

■ V neděli **12. 5.** od 14 hodin jste srdečně zváni k prohlídce brněnské synagogy, doplněné o představení úlohy a významu Tóry a jejich jednotlivých částí v náboženském ritu. Provádí lektorka ŽMP Mgr. Kristýna Kuboňová. Vstupné 30 Kč.

■ V neděli **19. 5.** od 14 hodin se uskuteční s lektorkou ŽMP Mgr. Táňou Klementovou vycházka, jejímž tématem bude osud židovské komunity v době protektorátu. Trasa povede ulicemi, které různými způsoby připomínají válečné pronásledování a deportace brněnských občanů. Sraz u základní školy na ulici Merhautova 37. Vstupné 30 Kč.

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

■ **Mozaika v Židovském muzeu:** V oddělení pro vzdělávání a kulturu Židovského muzea v Praze je v současné době umístěna výstava žáků Lauderoých škol.

■ **Lag ba-omer:** Na sklonku dubna se konala již tradiční slavnost při příležitosti Lag ba-omer. Díky podpoře NFOH jsme letos mohli zorganizovat i několik zábavných dílen, k tanci zahrála kapela Trombenik.

■ **Přijímací zkoušky:** Na první květnový týden bude vypsáno druhé kolo přijímacích zkoušek do primy a kvinty osmiletého gymnázia. V případě zájmu sledujte www.lauder.cz nebo pište na skola@lauder.cz. ip

WIZO

■ Milé členky, naše květnová schůze se koná dne **22. 5.** od 15 hodin v Maiselově ulici, výbor se tentokrát nesejde. ek

SŽOV

■ Sdružení židovských odbojářů a vojáků v Praze zve srdečně své členy a další zájemce na členskou schůzi. Koná se ve čtvrtek **9. 5.** od 10.00 ve velké zasedací síni Židovské radnice (Maiselova 18, Praha 1). Program: Vzpomínka Viktora Wellmína na boje za druhé světové války v Africe; projekce filmu. jp

KULTURNÍ PROGRAM

DSP HAGIBOR

■ 9. 5. od 10.30: Koncert hudby židovských autorů.

■ 13. 5. od 15.00: *Šavuot* – předsváteční setkání s vrchním rabinem E. K. Sidonem.

■ 14. 5. od 10.30: Klavírní matiné – z cyklu skladeb E. Griega uvádí a hraje Gerard Langer.

■ Výstava: *Ješiva v Kyjevě* – fotografie Jindřicha Buxbauma.

MACHANEJNU 2013

■ Sociální oddělení ŽOP pořádá tradiční letní tábor pro děti od 6 do 12 let. Koná se v termínu **18.–30. 8.**, děti čeká celotáborová hra s židovskou tematikou, zábavné aktivity, bohatý šabesový program, cvičení tábornických dovedností a mnoho dalšího. Cena: 3500 Kč (členové ŽOP mohou získat slevu). V termínech **8.–12. 7.** a **26.–30. 8.** pořádáme též příměstské tábory. Předběžně přihlášky na tábory zasílejte laskavě co nejdříve na e-mailovou adresu socialni@kehilaprag.cz.

MACHOL ČECHIA 2013

■ Mezinárodní seminář izraelských lidových tanců Machol Čechia pořádá letos skupina Besamim v termínu od **3. do 7. července**. Seminář je vhodný pro úplně

VÝZVY ZPRÁVY

INZERCE

začátečníky, stejně jako pokročilé tanečnice. Bližší informace a registrace na www.besamim.cz, besamim@volny.cz, tel.: 603 852 917. on

VÝZVA

■ Hledám bývalé vězňe z Terezína, kteří se pamatují na zdravotní sestru Mariannu. Nevím, jestli byla Češka, Němka anebo Rakušanka. Byla osvobozena v Terezíně (nikdy nebyla deportována dál na Východ), kde byla nejméně od léta 1944. Jednu dobu byla vedoucí sestrou.

Informace zasílejte laskavě na emailovou adresu anna.hajkova@gmail.com nebo na tel. 776 053 302 (Marie Krausová). ah

PO STOPÁCH OLOMOUCKÝCH ŽIDŮ

■ V neděli **5. května** od 14.30 do 17.30 proběhne výlet po stopách olomouckých Židů pod vedením Mgr. Daniela Soukupa, odborného pracovníka Centra judaistických studií Kurta a Ursuly Schubertových FF UP.

Odjezd 13.50 osobním vlakem ze Zábřeha směr Olomouc; pro ostatní sraz 14.30 před budovou vlakového nádraží (od východu po pravé straně). Projdeme si místa spjatá s židovskou komunitou, která zejména od 19. století výrazně spoluutvářela profil Olomouce. Zaměříme se především na židovské podnikatelské rodiny (ukážeme si vily významných sladovnických rodin Hamburgerů, Briessů, Morgensternů, Zweigů aj.), navštívíme židovskou část olomouckého hřbitova (hrobky olomoucké židovské honorace, hroby významných osobností, památník obětem šoa). V neposlední řadě si ukážeme, kde se nacházela židovská čtvrť ve středověku.

V případě dotazů či pro potvrzení účasti můžete psát adresu anezons@seznam.cz či volat na 723 353 976 (Jana A. Nováková). ol

SYNAGOGA KOSOVA HORA

■ Zveme do opravené synagogy v Kosové Hoře: v neděli **12. 5.** od 16.00 vystoupí dětské divadlo *Feigele* pod vedením Vidy Neuwirthové se hrou *O Mordechaji Maiselovi a tajemném pokladu* a v neděli **26. 5.** od 16.00 se koná koncert sefardských písní v provedení Jany Lewitové. pe

FESTIVAL BRIKCIUS

■ V rámci festivalu sourozeneckého dua violoncellistů **Anny a Františka Brikciusových** se dne **16. 5.** v 19.30 v Domě U Kamenného zvonu (Staroměstské nám., Praha 1) koná koncert, na němž zazní mj. *Suita pro dvě violoncella op. 16* od Davida Poppera, jehož stoleté výročí úmrtí si letos připomínáme, a *Chasidské tance op. 15* od Zikmunda Schula, německého skladatele, jenž od roku 1933 hledal útočiště v Praze, přátelil se s V. Ullmannem, pod vedením Salomona Liebena zahájil práci na archivu sbírky písní pražských synagog a zemřel roku 1944 v Terezíně.

NA DŘEŇ!

■ Koncert, zábava, zajímaví hosté a dobrý skutek v jednom: Přijďte na společenskou akci, která se koná **19. 5.** od 17.00 v Dlouhé 37. Jejím cílem je zvýšit počet registrovaných dárců s židovskými kořeny. Zahraje oblíbená skupina Iby&Chipsy, bar nabídne široký výběr nápojů. Akci pro potenciální dárců kostní dřevě, jejich přátele a příznivce pořádá Židovská obec v Praze po dohodě s Českým národním registrem dárců kostní dřevě a je primárně určena pro všechny, kdo mají židovské předky, ať už pocházejí ze smíšeného manželství či mají židovské kořeny jednu nebo dvě generace zpět (viz minulá čísla *Rch*). Přímě během akce si můžete nechat odebrat vzorek krve a zapsat se do registru. Přijímání jsou lidé ve věku 18–35 let; darovat kostní dřevě lze až do 60 let.

■ Akci předchází diskuse s odborníky, která se uskuteční **14. 5.** od 18.00 ve Vzdělávacím a kulturním centru ŽMP (Maiselova 15, Praha 1). Besedy se zúčastní: Doc. MUDr. Tomáš Büchler, Ph.D., přednosta onkologické kliniky I. LF UK; MUDr. Tomáš Svoboda, lékař hematologicko-onkologického oddělení FN Plzeň; PhDr. Zuzana Peterová, psychoterapeutka působící při židovské komunitě v Praze, autorka mnoha knih a textů, a rabin David Peter, rabin české židovské obce. km

DOKUMENT O KONCERTU SVĚTLO POROZUMĚNÍ

■ Koncert *Světlo porozumění* je unikátním hudebně-duchovním projektem, jež od roku 2005 organizuje duchovní Španělské synagogy Peter Gyori. Ve Španělské synagoze a v kostele sv. Ducha, které spolu vzájemně sousedí na Starém Městě, se paralelně odehrávají vystoupení umělců různých hudebních žánrů, kteří nakonec společně hrají ve Španělské synagoze. Dokument o této zajímavé akci lze nyní zhlédnout i na webových stránkách ČT www.ceska-televize.cz. fzo

ŽNO BRATISLAVA

V **máji** blahoželáme: pani MUDr. Gabriela Alexandrová – 65 rokov; pani Anna Backová – 65 rokov; pani Gertrúda Bednárová – 97 rokov; pán Martin Bitterman – 98 rokov; pani Ružena Bittermanová – 93 rokov; pani Erika Fedorová – 89 rokov; pán MUDr. Vladimír Horák – 60 rokov; pán Tomáš Janovic – 76 rokov; pani MUDr. Viera Kirilčuková – 81 rokov; pani Emília Klimová – 87 rokov; pani Anna Knežová-Schönbrunnová – 90 rokov; pán Ing. Pavel Kučera – 75 rokov; pani Augusta Lippová – 79 rokov; pán Peter Mičuda – 65 rokov; pán Ing. Richard Pagáč – 82 rokov; pán Tomáš Seidmann – 86 rokov; pán Ervín Schönhauser – 73 rokov; pán Peter Steinitz – 60 rokov; pani MUDr. Maja Števerská – 80 rokov; pán Prof. MUDr. Pavel Traubner – 72 rokov, a pani Mária Záková – 77 rokov.

Ad mea veesrim šana!

BANSKÁ BYSTRICA

V **máji** blahoželáme našim členom, ktorý oslávi svoje narodeniny: pani Viera Mláková, nar. 15.5. – 69 rokov, a pán Eduard Longauer, nar. 26.5. – 67 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO BRNO

V **květnu** oslavujú narodeniny členové našej obce: pani Ilsa Brodavková, nar. 20.5. – 83 let; pan Michael Felix, nar. 14.5. – 47 let; pani Eva Meisterová, nar. 18.5. – 86 let; pan Oldřich Redlich, nar. 4.5. – 62 let; pani Silvia Schullerová, nar. 6.5. – 63 let; pan Michael Wachtl, nar. 7.5. – 64 let, a pan Pavel Winkler, nar. 23.5. – 67 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO DĚČÍN

V **květnu** oslavujú narodeniny títo naši členové: pan Daniel Dvořák, nar. 25.5. – 40 let; pani Lea Messany Rochlitz, nar. 1.5. – 46 let; pani Hana Kosejčková, nar. 15.5. – 27 let; pani Silva Novotná, nar. 19.5. – 89 let; pani Alexandra Postovit, nar. 30.5. – 42 let; pan Jiří Šetelík, nar. 21.5. – 34 let; pani PaedDr. Jarmila Šulcová, nar. 1.5. – 72 let, a pani Tereza Rajská, nar. 15.5. – 29 let.

Ad mea veesrim šana!

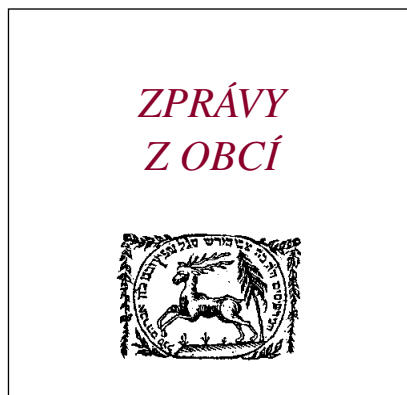
ŽO KARLOVY VARY

V **květnu** oslaví své narodeniny pan Jan Tichý, nar. 8.5. – 64 let, a pan Petr Rubín, nar. 11.5. – 41 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO KOŠICE

Blahoželáme **májovým** oslávencom: pani Ružena Adamcová, nar. 14.5. – 91 rokov; pán Imrich Skalina, nar. 3.5. – 89 rokov; pani Viera Figušová, nar. 2.5. – 86 rokov; pán MUDr. Zoltán Breiner, nar. 22.5. – 81 rokov; pán Ing. Artúr Neumann, nar. 12.5. – 80 rokov; pani Klára Marksteinová, nar. 27.5. – 79

rokov; pani Melánia Neumannová, nar. 17.5. – 71 rokov; pani Agáta Winklerová, nar. 6.5. – 67 rokov; pani Doc. PhDr. Nataša Polanová, nar. 27.5. – 67 rokov; pán Tomáš Šira, nar. 1.5. – 66 rokov; pani Eva Tkáčová, nar. 4.5. – 66 rokov; pán Ing. Dušan Rubovič, nar. 14.5. – 66 rokov; pán MUDr. Tomáš Teššer, nar. 14.5. – 66 rokov; pán MUDr. Ivan Kolín, nar. 16.5. – 66 rokov; pani MVDr. Magda Riemerová, nar. 24.5. – 66 rokov; pán JUDr. Imrich Kanárik, nar. 3.5. – 65 rokov; pani Eva Weiszová, nar. 15.5. – 65 rokov, a pani Edita Schwarzová, nar. 31.5. – 63 rokov.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí:

S útosťou oznamujeme, že zomreli: pani Hermína Salzerová (90 r.) a pani Ida Lacková (95 r.). Pohreby boli na košickom židovskom cintoríne dne 28. 3. a 14. 4.; smútiacim vyjadrujeme úprimnú sústrasť.

Zichronan livracha!

ŽO LIBEREC

V **květnu** oslaví narodeniny pani Raja Majerová, nar. 14.5. – 60 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OLOMOUC

V **květnu** oslaví jubilea: pani Diana Deut-schová, nar. 23.5. – 71 let; pan Vasil Sadocha, nar. 26.5. – 41 let, a slečna Eva Votrubová, nar. 1.5. – 27 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OSTRAVA

V **květnu** blahopřejeme: pan Martin Bernat, nar. 30.5. – 43 let; pan Filip Hess, nar. 12.5. – 42 let; pani Milada Hlubíková, nar. 24.5. – 69 let; pani Ivana Koštejnová, nar. 16.5. – 59 let; pani Jitka Losová, nar. 23.5. – 71 let; pan Erik Markovič, nar. 11.5. – 29 let; pani Libuše Steinerová, nar. 9.5. – 88 let; pani Eva Špoková, nar. 20.5. – 72 let, a pani Irena Urbančíková, nar. 13.5. – 62 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V **květnu** oslaví narodeniny: pani Hana Holá, nar. 4.5. – 89 let; pan Ing. Jiří Löwy,

nar. 5.5. – 67 let; predsedkyně ŽO Plzeň pani Eva Štixová, nar. 13.5. – 72 let; pani Eleonora Kočandrová, nar. 14.5. – 83 let; pani Mgr. Věra Tydlitátová, ThD., nar. 17.5. – 54 let, a pani Alena Růžičková, nar. 18.5. – 65 let. Všem našim jubilantům přejeame hodně zdraví, štěstí a osobní spokojenosti.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PRAHA

V **květnu** oslavují narodeniny: pani Marianna Becková, nar. 17.5. – 93 let; pani Elena Borková, nar. 23.5. – 92 let; pani Májka Dohnalová, nar. 5.5. – 85 let; pan Oskar Dub, nar. 9.5. – 89 let; pani Jana-Renée Friesová, nar. 26.5. – 86 let; pani Eleonora Holešovská, nar. 11.5. – 90 let; pan Miroslav Horáček, nar. 20.5. – 91 let; pan Josef Hruška, nar. 27.5. – 84 let; pan Jiří Pavel Kafka, nar. 2.5. – 89 let; pan Tommy Karas, nar. 28.5. – 81 let; pani Hana Klusáková, nar. 10.5. – 87 let; pan Felix Kolmer, 3.5. – 91 let; pan Arnošt Lederer, 14.5. – 89 let; pani Alenka Lehká, nar. 21.5. – 82 let; pani Dagmar Lieblová, nar. 19.5. – 84 let; pani Noemi Makovcová, nar. 5.5. – 84 let; pani Helena Maršíková, nar. 10.5. – 87 let; pani Lilla Neuwirthová, nar. 12.5. – 89 let; pan Oto Novotný, nar. 31.5. – 85 let; pan Hanuš Orlický, nar. 10.5. – 87 let; pani Lydia Pásková, nar. 10.5. – 92 let; pan Igor Petrák, nar. 29.5. – 84 let; pani Eva Pokorná, nar. 17.5. – 84 let; pan Erich Reich, nar. 29.5. – 89 let; pani Ludmila Rutarová, nar. 31.5. – 93 let; pani Liana Sagivová, nar. 2.5. – 80 let, pani Věruška Solarová, nar. 29.5. – 86 let; pani Marta Strudlová, nar. 6.5. – 99 let; pani Eva Vinařová, nar. 20.5. – 81 let; pani Věra Vrbová, nar. 15.5. – 90 let; pani Jana Wolfová, nar. 10.5. – 87 let, a pani Markéta Zádorová, nar. 7.5. – 90 let.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí:

S hlubokým zármutkem oznamujeme:

Dne 9. 4. zemřela ve věku 80 let pani Irena Juklová.

Dne 13. 4. zemřela ve věku 91 let pani Dagmar Goldscheiderová.

Zichronan livracha.

RIMAVSKÁ SOBOTA

V mesiaci **máj** slávi narodeniny pani MVDr. Anna Tömösváryová, nar. 24.5. – 65 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO TEPLICE

V **květnu** oslaví narodeniny: pani Judita Augustová, nar. 25.5. – 65 let; pani Kateřina Kreisingerová, nar. 16.5. – 47 let; pani Bina Herskovičová, nar. 28.5. – 89 let, a pani Marta Krásová, nar. 8.5. – 27 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **květnu** blahopřejeme k narodeninám panu Bedřichu Hellerovi a panu Davidovi Nebeskému. *Ad mea veesrim šana!*

VARŠAVSKÉ MUZEUM OTEVŘENO

Dne 19. dubna, v den 70. výročí zahájení povstání ve varšavském ghettu, bylo otevřeno dlouho budované Muzeum historie polských Židů. Rozlehlá moderní budova se nachází v srdci bývalé židovské čtvrti Muranów. Ačkoli je muzeum zatím prázdné, neboť plnohodnotné zahájení provozu včetně expozic se očekává až v lednu 2014, již nyní svým způsobem funguje. Na duben připravil muzejní tým několik připomínkových akcí, jichž se zúčastnili vládní představitelé, přeživší i veřejnost; 19. dubna to byla iluminace nebe nad Varšavou. Reflektory, které vrhaly barevné paprsky, zapnul symbolicky zřejmě poslední žijící účastník povstání Szmcha (Kazik) Rathajser.

PROTI ZLATÉMU ÚSVITU

Podle zprávy, kterou vydal v dubnu komisař pro lidská práva Rady Evropy (RE), má řecká vláda dostatek legálních prostředků na to, aby zakázala neonacistickou stranu Zlatý úsvit. Její počátky sahají do 80. let minulého století, od roku 1993 funguje jako oficiální politická strana a její popularita nyní, v době hospodářské krize, stále stoupá. Členové strany vyznávají heslo „Řecko Řekům“, hlásají rasistické, xenofobní a antisemitské názory a dopouštějí se i násilných útoků na přistěhovance, a to hlavně v Athénách. V Soluni poničili židovský hřbitov, synagogu a památník obětem šoa. Komisař RE proto vyzval řeckou vládu, aby „využila všech prostředků k potírání rasistických zločinů“. Vláda o zákazu strany zatím neuvažuje. Vyplývá to z odpovědi, kterou zaslala RE: „Takové řešení by mohlo vyvolat nežádoucí důsledky.“

ČESTNÉ OBČANSTVÍ PRO TERORISTU

Na severoparižském předměstí Saint-Denis uspořádalo v půli dubna sdružení Národní společenství pro spravedlivý a udržitelný mír mezi Palestinci a Izraelci shromáždění, na němž mj. vystoupili dva palestínští teroristé Allám Ka'abí a Saláh Chamúrí, bývalí členové OOP. Ka'abí se roku 2001 podílel na vraždě izraelského ministra pro turistiku Rechavama Zeeviho, Chamúrí plánoval útok na izraelského vrchního sefardského rabína Ovadiu Josefa. Oba byli roku 2011 osvobozeni z izraelského vězení v rámci výměny za uneseného vojáka Gilada Šalita. Organizátoři setkání tyto muže v programu označili jako „nedávno propuštěné vězně“. Z videonahrávky na něm promluvila manželka Madždiho Al-Rimáviho, hlavního pachatele Zeeviho vraždy, jenž si nyní odpykává v Izraeli doživotní trest a letos února se stal čestným občanem pařížského předměstí Bezons.

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Michel Fingesten: Titul alba *15 studií ze španělské cesty 1927/28*, kvaš. (K. textu na str. 8–9.)

OCENĚNÍ PRO ANGELU MERKELOVOU

Konference evropských rabínů oznámila, že letošní Cenu lorda Immanuela Jakobovitz za zásluhy o evropské Židovstvo získá německá kancléřka Angela Merkelová. Své rozhodnutí zdůvodnila tím, že „Merkelová významně podporuje německé židovské společenství, otevřeně odmítá antisemitismus v Evropě a usiluje o toleranci a porozumění“. Ocenila ráznost, s níž německá kancléřka pomohla řešit situaci, jež v zemi vznikla poté, co zde byla zakázána rituální obřizka. Zmíněná cena byla založena roku 2012 a jejím prvním nositelem se stal bývalý polský premiér a předseda Evropského parlamentu Jerzy Buzek.

DREYFUSŮV PŘÍPAD ON-LINE

V březnu zpřístupnilo francouzské ministerstvo obrany on-line veškerou archivní dokumentaci týkající se procesu s Alfredem Dreyfusem, kapitánem francouzské armády, který byl roku 1894 nespravedlivě obviněn ze špionáže pro Německo, léta držen ve vě-

zení a vyhnanství, a poté roku 1906 omilostněn. Složky, jež lze číst na adrese www.servicehistorique.defense.gouv.fr, obsahují na 470 dokumentů: poznámky z vyšetřování, svědecké výpovědi, dopisy, doklady odcizené ze zahraničních vyslanectví či zprávy o osobnostech do případu zapletených.

IZRAEL: PEARLŮV INSTITUT

Interdisciplinární centrum v izraelské Herzliji otevřelo v dubnu Mezinárodní novinářský institut Daniela Pearla na paměť amerického židovského novináře deníku *The Wall Street Journal*, zavražděného roku 2002 islamistickými militanty. Jedním z cílů ústavu, jenž bude poskytovat novinářská stipendia, je propagovat vyrovnané zpravodajství z Blízkého východu. Slavnostního zahájení se zúčastnila i Pearlova vdova a jeho otec.

OBČANSTVÍ PORTUGALSKÝM VYHNANCŮM

Jak uvádí Židovský tiskový a informační servis (www.ztis.cz), v dubnu vyslechli členové portugalského parlamentu návrh portugalské Socialistické strany udělit občanství potomkům Židů, kteří museli kvůli náboženské perzekuci v 16. století uprchnout ze země, většinou se pak usadili v Turecku.

V Portugalsku žilo ve středověku na 400 000 Židů, v mnoha případech šlo o uprchlíky ze sousedního Španělska, odkud museli Židé odejít již v roce 1492. Mnoho zastánců udělení občanství se domnívá, že přitáhne investice židovských obchodníků, kteří by se možná v Portugalsku usadili, což velmi prospěje současnému neutěšenému stavu tamní ekonomiky. Španělská vláda zákon o udělení občanství potomkům vyhnanců Židů přijala již roku 1988 (viz *Rech* 3/2013). **am**

חַדָּשׁ יְרוּחוּ חֹדֶשׁ
ROŠ CHODEŠ

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217(8), e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Jiří Daniček, Tomáš Pěkný, Alice Marxová, (šéfredaktorka). Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribucí pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Česká pošta a. s. objednávky na bezplatné infolinie České pošty 800 300 302 nebo 954302007(16), písemně na adrese: Česká pošta, s. p. oddělení periodického tisku Olšanská 38/9 225 99 Praha 3, e-mail: postabo.prstc@cpost.cz. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s.r.o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 30. 4. 2013.

Cena 20 Kč (0,90 €)